

Onsdagen den 6 december

Kl. 19.30

Onsdagen den
6 december 1972*Åtgärder för ökad
bostadsförbättrings-
verksamhet m. m.*

Förhandlingarna leddes till en början av herr tredje vice talmannen.

§ 1 Åtgärder för ökad bostadsförbättringsverksamhet m. m. (forts.)

Fortsattes överläggningen angående civilutskottets betänkande nr 32.

Herr CLAESON (vpk):

Herr talman! De förslag riksdagen i dag har att ta ställning till löser på intet sätt bostadskonsumenternas problem. Det stora problemet för de flesta människor är de höga boendekostnaderna -- hur hyresstegringarna skall stoppas och hur hyrorna skall kunna pressas ned. För de flesta löntagare har de höga hyrorna blivit ett gissel och en plåga som inneburit allt sämre levnadsbetingelser. Allt flera hyresbetalare i vårt land kräver nu slut på hyreshöjningarna och ett hyresstopp.

Orsaken till de rådande förhållandena är framför allt att finna i en bostadspolitik som inte tar tillräcklig hänsyn till bostadskonsumenternas intressen utan mera till olika vinst- och spekulationsintressen på bostadsmarknaden. Detta har lett till dagens situation, där hundratusentals människor saknar en egen bostad eller bor i undermåliga bostäder samtidigt som tiotusentals bra bostäder står outhyrda.

Vi har samtidigt fått uppleva att olika förståsigpåare funnit det opportunt att komma med förslag om inskränkningar i bostadsbyggandet och nedskärning av bostadsprogrammen. Den omständigheten att det på grund av våra nuvarande ränteavdragsregler blir billigare att skaffa ett eget hem än att bo i hyreshus utnyttjas av banker och småhusproducenter till att försöka inbilla folk att det blir billigare att bygga småhus än lägenheter i flerfamiljshus.

Problemen med de höga hyrorna och de tomma lägenheterna kan inte lösas genom olika delförslag av den typ som nu läggs fram av regeringen. Motsättningarna mellan en riktig bostadssocial målsättning och profitintressena när det gäller ett skäligt pris för bostaden kan inte lösas genom olika subventioner och bidrag som finansieras genom skatteuttag.

Det krävs andra, mera långtgående och genomgripande åtgärder av de slag som skisserades i arbetarrörelsens efterkrigsprogram och i de förslag kommunisterna ställt, bl. a. i riksdagen, sedan många år tillbaka. Dessa förslag syftar som bekant till att göra slut på all spekulation och enskilda vinstintressen då det gäller marken, byggnadsmaterialproduktionen, själva byggandet och det enskilda ägandet/förvaltandet av flerfamiljshus. Vidare måste allt bostadsbyggande och dess följdinvesteringar tillförsäkras andra finansieringsvillkor -- en totalfinansiering med låg och fast ränta genom

Onsdagen den
6 december 1972

*Åtgärder för ökad
bostadsförbättrings-
verksamhet m. m.*

en statlig samhälls- och bostadsbyggnadsbank.

Kommunisternas inställning och förslag i bostadsfrågan grundar sig på vad som borde vara självklart för alla som säger sig värna om den enskilda människans rättigheter, nämligen rätten till en god bostad som en social rättighet på samma sätt som rätten till utbildning och sjukvård. Vi kan inte acceptera att bostaden blir en handelsvara, där privatbanker och storbyggmästare spekulerar i och gör stora vinster på att människorna måste ha någonstans att bo.

Jag har, herr talman, mycket kort och ofullständigt velat anföra detta som en allmän bakgrund till våra ställningstaganden till de förslag vi nu har att behandla. Vi får ju också inom kort anledning att återkomma till bostads- och hyrespolitiken. Jag skall fortsättningsvis uppehålla mig vid i huvudsak två frågor: dels lånen avsedda att täcka förluster för tomma lägenheter, dels förslaget om lån till AB Stadsfastigheter.

Först emellertid ett par ord till motionsförslagen om höjning av maximibeloppen för räntefria och stående förbättringslån. Här har bostadsstyrelsen ansett att nuvarande maximibelopp bör höjas med hänsyn till de kostnadsstegringar som skett och motionärerna har anslutit sig till detta. Möjligt är att en del av dem som söker och erhåller lån inte behöver utnyttja hela det möjliga lånebeloppet, men man bör därför inte riskera att människor som behöver dessa förbättringslån inte kan genomföra nödvändiga förbättringar i sin helhet på grund av att lånesumman är för låg.

Då det gäller outhyrda lägenheter så vet vi att huvudorsaken till den rådande situationen är att söka i att dessa bostäder är så dyra, att de människor som behöver en egen eller en bättre bostad inte har råd att hyra den. Detta förhållande kan inte avhjälpas med lån för att täcka hyresförluster om man inte samtidigt ser till att upplåta lägenheterna till dem som behöver en egen eller bättre bostad, men då mot betydligt lägre och rimligare hyror.

Amorteringstiden och räntorna på dessa lån måste utformas så, att inte de hyresbetalare som redan nu har stora svårigheter att klara hyran drabbas av ytterligare pålagor. Vänsterpartiet kommunisterna har därför föreslagit att amorteringstiden blir minst 20 år och att lånen då det gäller de allmännyttiga bostadsföretagen blir ränte- och amorteringsfria under de fem första åren. Vi räknar givetvis med att pågående bostadsutredningar under den tiden hunnit presentera förslag och riksdagen fatta beslut bl. a. om sådana finansieringsvillkor att lånen kan avskrivas.

Orsaken till att vi inte föreslår samma villkor för enskilda fastighetsägare sammanhänger med vår tidigare deklarerade uppfattning om enskilt ägande och förvaltande av flerfamiljshus. Hos de allmännyttiga bostadsföretagen finns inget vinst- och spekulationsintresse, och hyrorna fastställs enligt den s. k. självkostnadsprincipen. Denna princip medger emellertid ingen fondering för extraordinära förluster. I en socialt inriktad bostadspolitik måste en naturlig beståndsdel vara att ge de kommunala och allmännyttiga bostadsföretagen största möjliga stöd. De allmännyttiga bostadsföretagen har ju i stor utsträckning tagit ansvaret för att klara kommunernas bostadsförsörjning och därmed också kommit i kläm på ett helt annat sätt än de privata bostadsföretagen. De privata fastighets-

ägarna har generellt sett varit betydligt återhållsammare med att bygga i en situation där ett motstånd gjort sig gällande beträffande de allt dyrare bostäderna.

Vår inställning till förslaget om lån till AB Stadsfastigheter är i princip densamma. Vi vill slå vakt om de kommunala och allmännyttiga bostadsföretagens särställning i förhållande till de enskilda bostadsföretag som drivs av privata vinstintressen. Sedan vårriksdagen avslagit en moderat motion i syfte att jämställa enskilda fastighetsägare/fastighetsförvaltare med de allmännyttiga i fråga om statliga bostadslån, har ingenting inträffat som i och för sig kan motivera ett ändrat ställningstagande nu.

I regeringens proposition föreslås att bostadslånen till AB Stadsfastigheter skall höjas från 20 till 25 procent av låneunderlaget och den s. k. lånegränsen höjas från 90 till 95 procent.

Civilutskottet har i sitt betänkande menat att, med hänsyn till att man utgår från att bostadsfinansieringsutredningen kommer att ta upp de olika byggnadsföretagens likviditetsfrågor och vidare till vad utskottet anförde vid vårriksdagen, förslaget i propositionen nu inte bör föranleda några uttalanden från riksdagen, och så långt är allt gott och väl.

I nästa mening föreslår utskottet emellertid att riksdagen skall bevilja AB Stadsfastigheter ytterligare bostadslån med högst 18 miljoner kronor, dvs. samma summa som utgör skillnaden mellan vad den hittills tillämpade och den i propositionen föreslagna lånegränsen skulle ge bolaget. I realiteten innebär detta en tillämpning av andra lånebestämmelser än de nu gällande utan att man ändrar på lånekungörelserna. Det betyder att fältet i så fall nu blir fritt för framställningar från andra bostadsbolag, som kan åberopa liknande skäl som AB Stadsfastigheter – företag och förvaltningar som med viss rätt kan anse att de skall ha samma förmån.

Riksdagen bör därför enligt vår mening inte biträda utskottets majoritet utan i stället ge sin anslutning till kravet i motionerna 1838 och 1866 – dvs. avslag på förslaget på ytterligare lån till AB Stadsfastigheter.

Herr talman! Med hänvisning till vad jag nu anför beträffande innehållet i vpk:s motion 1866 och beträffande innehållet i reservationerna 4, 7 och 9 b ber jag att få yrka bifall till följande reservationer vid civilutskottets betänkande nr 32: nr 4 vid punkten 5, nr 7 vid punkten 9 och nr 9 b vid punkten 18.

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! De ärade talesmännen för reservationerna har varit vänliga nog att rätt utförligt redogöra för propositionens innehåll och därmed också för underlaget till utskottsmajoritetens skrivning. Jag behöver därför inte uppehålla mig så mycket vid det. Jag vill bara säga följande.

Vi har nu att behandla tre vitt skilda frågor inom bostadssektorn, vilka normalt skulle ha kommit upp till behandling vid vårriksdagen men vilka regeringen bedömt vara angelägna att snabbt få behandlade och därför brutit ut och fört samman i en proposition. Motionärerna och de som står bakom reservationerna har tagit tillfället i akt att även teckna

Onsdagen den
6 december 1972

*Åtgärder för ökad
bostadsförbättrings-
verksamhet m. m.*

bakgrunder till de aktuella frågeställningarna och från dessa dragit ut långa trådar in på det bostadspolitiska fältet, vilka i och för sig skulle kunna föranleda en rätt lång debatt i bostadsfrågan. Men detta är kanske inte det lämpligaste tillfället att föra en sådan lång debatt, eftersom vi inte har det samlade underlaget för detta. Vi kommer under vårriksdagen att få ett sådant, och det blir då tillfälle för oss att närmare utveckla våra värderingar på detta område. Jag skall därför – kanske med något undantag – hålla mig rätt snävt till de konkreta förslag som utskottet redovisar sitt ställningstagande till.

Vad först beträffar förbättringslånen vill jag klart säga ifrån att vi är eniga om att gå med på vad som föreslås i propositionen om att de allmännyttiga bostadsföretagen och kommuner som har bostadsfastigheter skall kunna få lån för förbättringar av hus, i fråga om vilka det finns kommunalt beslut på att de inte skall stå längre än 15 à 20 år. Det är, som herr Alvar Andersson sade – han har ju suttit med i saneringsutredningen –, ett av förslagen i det stora saneringshätänkande som just nu är föremål för regeringens prövning. Det här har kommit fram parallellt med ett annat förslag, som inte har legat på riksdagens bord därför att det har kunnat genomföras på administrativ väg, nämligen att staten via AMS stimulerar upprustning och ombyggnad av bostadsfastigheter genom att bevilja 40 procents bidrag till arbetskostnaderna, om arbetskraft över 55 år används för sådana arbeten. Det är ett komplement för att snabbt få i gång ombyggnadsverksamhet som kompensation för det bortfall av arbetsuppgifter som förorsakas av minskad nybyggnadsverksamhet.

Regeringen hade alltså att ta ställning till ett klart utformat förslag som hade full täckning bakom sig. Mot det fanns en reservation, som Alvar Andersson sade, men det anvisades inga metoder för att klara en fråga som kan vara kinkig i sammanhanget. När det blir aktuellt med t. ex. gatureglering, som det ofta är fråga om, kommer de här fastigheterna förmodligen att hamna i kommunal ägo. Då är det risk för att kommunen en gång till får betala vad det allmänna har satsat för att förbättra fastigheterna. Deras värde kommer ju att stiga.

Den frågan ville regeringen fundera över och hitta en lösning på. Den är alltså inte slutförd. Regeringen säger sig återkomma till den frågan vid vårriksdagen, och utskottet har tyckt att det är skäligt att vänta till dess. Det har inte reservanterna velat göra, men de är själva rätt tveksamma om att kunna lösa problemet. De säger att det kan tänkas att man under tiden hittar på metoder för att eliminera den här effekten.

Även reservanterna är alltså tveksamma, men de är inte tveksamma om att vilja reservera sig för att de här lånemöjligheterna skall stå öppna även för enskilda fastighetsägare. Annars gäller skiljaktigheten bara om man skall ta ställning till det här speciella avsnittet nu eller på vårkanten. Det rör sig, som jag sade, om fastigheter som man kan räkna med skall komma att inköpas av kommunen, eftersom det skall föreligga beslut på att byggnaderna skall försvinna inom en period om 15–20 år.

Den andra biten i det här ärendet är den som innefattas i begreppet tomma lägenheter. Där har naturligtvis fantasin svävat ut mer i den diskussion som vi haft. Herr Wennerfors, sin vana trogen, predikar samma evangelium år efter år och förklarar att bara marknadsekonomin får

fungera så kommer allting att bli bra. Då kommer människorna att få det bättre, hyrorna kommer att sjunka osv. Herr Wennerfors är ju rätt underbar, för han talar om hur bra vi har det i dag. Det är skönt att höra detta av herr Wennerfors – från det hållet brukar det annars låta tvärtom. Nu får vi veta att allt fler bor bra och att det har gjorts goda insatser av byggfolket, dock icke av dem som har visat någon politisk aktivitet i kombination med verksamhet inom byggnadssektorn; de är naturligtvis alltid litet tvivelaktiga.

Samtidigt försöker herr Wennerfors förklara att orsaken till att lägenheter står tomma ligger däri att hyrorna är för höga, men släpper man bara loss marknadskrafterna så kommer hyrorna att sjunka! Emellertid är moderaterna alldeles ensamma – i det här huset i varje fall – om sin tro att just på den här biten skulle marknadskrafterna få den effekten. De skulle ju få motsatt effekt: sämre bostadsstandard och högre priser. Det är den effekt man kan räkna med, och moderaterna är som sagt ensamma om att förfäktat tron på det motsatta. – Den hyresnivå vi har i dag är nämligen beroende på att samhället lägger sig i prisbildningen på bostadsmarknaden genom lånesystem; tidigare skedde det genom generella subventioner och i dag tillämpas ett speciellt lånesystem, som väl har vissa svagheter men som ändå har den effekten att det sänker hyran på exempelvis en trerumslägenhet med 150 kronor i månaden. Jag vill bara ha det sagt, men dessa frågor bör vi kanske rimligtvis ta upp där vi brukar ta upp dem varje år då vi förkunnar vår tro på olika slags ekonomiska system och deras förträfflighet.

Jag vill gärna i detta sammanhang bemöta herr Claeson, som i sin inledning berörde det som går under begreppet höga hyror. Alla talar om att hyrorna är höga, och människor uppfattar otvivelaktigt hyrorna som höga. Ingen förnekar att de är höga, och då blir det lätt så att alla som i olika organ förmedlar information också får den uppfattningen. Men om vi tittar på siffermaterial som finns tillgängligt – det finns många olika slags serier som man kan använda – hittar vi inte någon redovisning som ger belägg för uppfattningen att hyrorna är höga. En sak kan nämligen inte vara hög i sig själv, den är alltid hög i relation till någonting annat – så fungerar ju det ordet.

Vill man se efter om hyreskostnaden har stigit i relation till historisk tid kan man titta i det som kommer att vara underlag för statsverkspropositionen – dvs. bostadsstyrelsens framställning för nästföljande budgetår, som redan finns tillgänglig för läsning. I den finns en redovisning över de hyror som sätts i nybyggnadsverksamheten, och det är oftast den man riktar in sig på. Ser vi på den period som man utgått från i motioner som behandlats i andra sammanhang under höstriksdagen visar det sig att totalhyran från 1955 till 1970 har stigit med 125 procent, men att lönerna har stigit mycket mer – med 160 procent för gifta män och med 180 procent för gifta par. Det gäller sammanräknad nettotinkomst och det är fråga om mediainkomster. Det här är givetvis en statistisk redovisning. Men den bild man får ger inte alls täckning för påståendet att hyrorna blivit höga i relation till inkomstutvecklingen.

Vi kan också använda de siffror som avser hyrans andel av lönen, och får då precis samma effekt. Det visar sig att hyran för en trerumslägenhet

Onsdagen den
6 december 1972

*Åtgärder för ökad
bostadsförbättrings-
verksamhet m. m.*

för ett gift par år 1955 var 23 procent -- och den var 1970 nere i 20,9 procent av inkomsten. I det är inte inräknat några bidrag, utan man har räknat med den faktiska nybyggnadshyran och den faktiska sammanräknade nettointkomsten -- det gäller medianinkomst -- för gifta par. Det är att märka att de lägenheter som avses -- enligt de uppgifter som jag stöder mig på -- är åtta kvadratmeter större 1970 än 1955. De använda talen borde således vara reducerade med den procentuella del som åtta kvadratmeter utgör av lägenhetshyran; jag vill bara notera att det förhåller sig på det här sättet.

Det finns mycket mer material som kan ge belägg för den här utvecklingen. Att jag har anfört detta innebär inte att jag tycker att de hyresnivåer vi har i dag är bra, godtagbara och socialt riktiga. Jag vill klart säga ifrån att jag inte tycker det. Men när man talar om att något är högt vore det klokt att också tala om vad man anser att det är högt i relation till -- och något sådant får vi inte uppleva. Jag tror att det vore bra om debatten tillfördes litet annat material än bara det påståendet att hyrorna är höga.

Det finns ett annat sådant där påstående som också figurerar mycket -- och har gjort det år efter år. Herr Ullsten är den som kanske ivrigast har pläderat för detta påstående; det har en benägenhet att få effekter i Expressen, vilket kanske har sitt behag. Jag skall inte föra in kommunalpolitik, som herr Ullsten gjorde. Jag har hävdad att det är kommunerna som skall bestämma vilka hus som skall byggas; det är inte riksdagen som centralt skall dirigera kommunernas tillämpning av den bostadspolitik som riksdagen ger förutsättningar för. Kommunerna skall bestämma om det skall vara småhus, radhus, höghus, låghus, om det skall vara markbostäder eller vad det skall vara. Det skall vara kommunal planering i botten, och den kommunala viljan skall komma till uttryck. Man kan ha vilken åsikt man vill om vad som sker i Stockholms stad, men det förhållandet att riksdagen finns i Stockholms stad är inte något skäl för oss att lägga oss i det.

Man talar om vems skulden är för att det byggs för många höga hus och för få låga hus. Herr Ullsten är lycklig över att t. o. m. inrikesministern har börjat tala om markbostäder. Jag skall bara dra några siffror -- jag förstår att ni tycker det är dumt, men det tycker inte jag. Jag hörde siffrorna nämnas för inte så länge sedan av bostadsstyrelsens generaldirektör, och jag stöder mig alltså på hans uppgifter.

År 1961 var 9 procent av flerfamiljshusen högst tvåvåningshus. Vid den senaste redovisningen år 1971 var 20 procent av flerfamiljshusen högst tvåvåningshus. Under den tioårsperioden har det alltså skett en klar omsvängning från byggande av flervåningshus till tvåvåningshus, som är en ovanlig typ av flerfamiljshus. Och ändå håller man på och predikar om att det är de höga husen som är orsak till allt ont i världen -- och så nämner herr Wennerfors gärna asfalten också, för det ger ju ett svart och bedrägligt intryck.

De speciellt höga husen, de som har mer än nio våningar, visar samma utveckling. År 1961 var de 15 procent av husproduktionen, 1971 var de 6 procent.

Det har alltså byggts färre höga hus och fler låga hus. Utvecklingen är

alldeles klar, och ändå förkunnar man år efter år med allt högre röst att vi är inne i en tokig utveckling. Jag tycker att utvecklingen är rätt hygglig.

Det finns naturligtvis många förklaringar till de tomma lägenheterna. Den här företeelsen finns ju i ett begränsat antal kommuner, där den alltså är ett problem, och den finns inom alla företagstyper. Men vi skall inte blunda för att vi under den senaste tioårsperioden - det finns siffror som bevisar det - har haft ett kolossalt tillflöde av nya lägenheter - en mycket hög produktionsnivå alltså. På många områden börjar marknaden bli mättad med goda bostäder.

Samtidigt med det stora tillflödet av nya lägenheter har vi fått en konjunktursvacka och en förändring av befolkningssammansättningen. Alla känner ju till siffrorna för invandrarna. De har legat på omkring plus 50 000 tidigare för att förra året gå ned till ett par tusen, då oftast barn och äldre som kom hit för att förena sig med invandrare som redan fanns här, och i år visa minskning.

Storstadsexpansionen har upphört. Den stad som jag själv är mantalskriven i och vistas i ibland - tyvärr alltför sällan - är nu utsatt för en befolkningsminskning. Något sådant har inte förekommit tidigare, i varje fall inte så långt tillbaka som jag kan minnas och det är åtskilliga år. Först under senare år har man kunnat notera svaga minskningar, och under 1972 kan vi sikta en minskning på 8 000--10 000 invånare. Och likadant är det för andra tätorter. Det är en företeelse som inte har varit förutsedd - i varje fall inte med så snabb effekt. Och den har drabbat orter där vi alla varit överens om, herr Ullsten, att försöka få till stånd en så stor bostadsproduktion som möjligt därför att där rådde stor bostadsbrist. Plötsligt, när man var i gång med att göra kraftiga insatser, vände utvecklingen och då uppstod sådana här situationer.

Det finns många andra skäl till att dessa problem har uppstått, och jag har bara velat nämna de här. Vi är alla överens om - fränsett moderaterna - att detta är av övergående natur. Det primära ansvaret för problemets lösning ligger hos kommunerna och de företag som har att bygga. Även om staten också tar initiativ för att lösa en del problem ligger ansvaret på lokal nivå, och det är där man skall bestämma vad som skall göras i framtiden.

Vi -- med undantag av moderaterna - är också överens om att finansieringen bör klaras genom lån och så småningom, fast i lindrig form, alltså belasta kommande hyressättning. Vi kan ha delade meningar om hur den belastningen skall utfalla - det gäller både omfattningen och takten - men i princip är vi överens om att lånet är den rätta formen, och alla hyser vi väl förhoppningar om att hela frågan skall kunna lösas så småningom.

Det här är ett besvärligt ärende. Fyra talare har varit uppe och berört tre olika punkter, och skall man försöka behandla allt detta blir sammanhanget kanske litet trasigt. Jag skall ändå till slut säga några ord om AB Stadsfastigheter. På den punkten förelåg det två motioner, en av herr Oskar Lindkvist och en av herr Claeson m. fl., och dessutom propositionen. Det fanns delade meningar i utskottet om den här frågan, men jag vill säga alldeles klart att jag ställer mig helt bakom den kompromiss som utskottsforlaget innebär.

Onsdagen den
6 december 1972

*Åtgärder för ökad
bostadsförbättrings-
verksamhet m. m.*

Jag har ingen invändning mot den sakliga beskrivning av situationen som finns i den reservation herr Claeson har utformat. Den är helt korrekt, såvitt jag kan se, och den kan då logiskt leda till vissa slutsatser. Men en kompromiss är inte logisk, den är någonting annat, och jag tyckte att det var värdefullt -- det var fler än jag som tyckte det -- att vi kunde komma överens.

AB Stadsfastigheter är en egendomlig företeelse på bostadsmarknaden. Det är ju ett privatägt företag som vill kalla sig allmännyttigt -- utan att ha några egenskaper i sig som stämmer med ett allmännyttigt bostadsföretags. Eftersom paritetslånen har en sådan effekt på enskilda företag att de måste göra samma kapitalinsats som staten under en viss tid efter nybyggnadsverksamheten -- och det kan vara påfrestande för enskilda företag liksom det är för bostadsrättshavare och egnahemsägare -- kom det här företaget genom sin konstruktion in i besvärigheter. Det var alltså paritetslåneteknikens karaktär som skapade situationen, och eftersom bostadsfinansieringskommittén har att överse paritetslånen kunde vi enas om att den här frågan borde lösas i kommittén och inte genom att man lyfte upp lånegränserna; det finns kanske andra lösningar på problemet rent praktiskt. Vi enades alltså i en förväntan att kommittén kunde ta upp de här frågorna, och kompromissen fick så den form som här är redovisad. Företagets akuta problem blir på det sättet avhjälp, och inom rimlig tid kan man vänta förslag som kanske kan eliminera en del av de besvärigheter som är en följd av paritetslånets nuvarande konstruktion.

Det kan finnas mer att säga om det här -- motionärer och reseranter och talare inleder en ju i frestelser att ge sig in på det vida fältet -- men jag tror, herr talman, att det sagda kan vara nog. Jag ber alltså att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr WENNERFORS (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall naturligtvis inte vända mig mot att herr Bergman berättar för kammaren att jag predikar samma evangelium gång efter gång; jag är bara tacksam för att det meddelas. Jag skall heller inte motsäga andra vackra ord som jag får höra. Däremot måste jag vända mig mot herr Bergmans referat av vad jag sade.

Herr Bergman påstod att jag skulle ha sagt att orsaken till att det har blivit så många lägenheter skulle vara att hyrorna var höga. Det har jag inte sagt, herr Bergman. Vad jag har sagt är att en av de viktigaste orsakerna är att man inte tagit hänsyn till konsumenternas behov och önskemål. Man har alltså inte byggt de bostäder som människorna vill ha. Jag ber att få påminna om den SIFO-undersökning som presenterades i våras och som berättade att 85 procent av de tillfrågade ville bo i markbostad. Det intressanta för socialdemokraterna både i och utanför riksdagen är att 82 procent av de tillfrågade med socialdemokratisk preferens också ville bo i småhus eller, som det numera benämns, markbostad. Att de tomma lägenheterna därutöver är stora och dyra gör ju inte saken bättre, det är bara ytterligare ett uttryck för att man har byggt fel.

Sedan ber jag att få tacka herr Bergman för förklaringen beträffande

AB Stadsfastigheter. Jag kan nog inte underlåta att beteckna den som något krystad. Och den blir krystad, herr Bergman, när man bygger ett konkret handlande på något som långt ifrån kan kallas för principiell grund. Det brukar väl annars vara en strävan från herr Bergmans sida att just utgå från den principiella synen. Det gör Ni verkligen inte här. Regeringen tycks ha gjort detta.

Herr ULLSTEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bergman tycker inte riktigt om att man i en riksdagsdebatt drar in frågan om vilka slags hus som skall byggas, för det är en kommunal planfråga som vi här inte har att göra med. Om man ser saken strikt formellt, är det klart att herr Bergman har rätt, men det blir ju lite poänglöst. Statens inflytande över hur mycket det skall byggas, hur byggandet skall fördelas på län osv., är mycket stort.

Vad jag försökte resonera om i mitt anförande var det förhållandet att genom att vi under praktiskt taget hela efterkrigstiden som en konsekvens av den statliga bostadspolitiken haft en konstant överefterfrågan så har konsumentens inflytande haft svårt att göra sig gällande. Situationen hade varit en annan om vi hade haft en köparens marknad i stället för uteslutande en säljarens marknad, som vi nu har haft. I och med att det hela tiden har funnits en överefterfrågan – folk har stått i bostadsköer år efter år och tagit det som erbjudits när det så småningom har kommit ett erbjudande – har de som haft ansvaret för produktionens utformning inte varit lyhörda för t. ex. folks önskemål att få bo i marklägenheter i stället för i mer eller mindre höga flerfamiljshus. Denna situation är en konsekvens av den statliga bostadspolitiken.

Dessutom ger vi vissa anvisningar varje år från riksdagen om fördelning mellan småhus och övriga slags hus. Det har naturligtvis också sin betydelse i det här sammanhanget. Bostadskonsumenternas önskemål har inte kunnat tillfredsställas. Andelen småhus är uppenbarligen mycket för låg i förhållande till den egentliga efterfrågan.

Det är detta sammanhang jag vill betona. Vi kan faktiskt inte smita ifrån det här ansvaret så lätt som herr Bergman vill göra genom att säga att det är kommunerna som sköter planfrågorna och bestämmer om det skall byggas höga eller låga hus, flerfamiljshus eller småhus. Vi har ett viktigt ansvar också i detta avseende.

Beträffande hyrornas höjd frågar herr Bergman: Vad är det man jämför med, vad är det som hyrorna är höga i förhållande till? Det är riktigt att hyreshöjningarna kanske har varit något lägre än reallönestegringen – jag har inte några siffror aktuella, men jag godtar herr Bergmans påstående på den punkten. Men vad som är intressant är att se hur mycket man har kvar att betala hyra med efter skatt. Det är också intressant att se boendekostnaden i förhållande till konsumentprisindex, och det är ett faktum att boendekostnaden har stigit snabbare än konsumentprisindex.

Herr CLAESON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bergman sade beträffande hyrornas höjd att människorna uppfattar hyrorna som höga. Det är nog rätt naturligt att man uppfattar dem som höga om man har med i bilden de stora

Onsdagen den
6 december 1972

*Åtgärder för ökad
bostadsförbättrings-
verksamhet m. m.*

hyreshöjningar som har skett, inte minst de hyreshöjningar som vi har fått från den 1 oktober i år och de hyreshöjningar som i många fall kommer från årsskiftet. Även om det inte finns någon samlad bild av dessa hyreshöjningar ännu, så är det klart att det i de allra flesta fallen handlade om hyreshöjningar från omkring 500 kronor per år och lägenhet till omkring 1 200 kronor per år och lägenhet eller mera. Och om man då till detta lägger att hyrorna i nyproduktionen under de senaste 10–15 åren har fördubblats, så är det nog inte bara så att folk uppfattar hyrorna som höga, utan de är höga och de har blivit höga, också – som herr Ullsten sade – i förhållande till konsumentprisindex.

Det finns mig veterligt två stora poster som har stigit mera än andra, och det är maten och hyrorna. Det är faktiskt på det sättet, herr Bergman, att hyrorna har stigit mera än priserna på de flesta varugrupper, och hyrorna inte bara uppfattas som höga utan de är för höga. Det är det som har fått sitt uttryck i den reaktion som vi har kunnat märka från hyresgästernas, från hyresbetalarnas sida på senaste tiden.

Sedan använde herr Bergman någon formulering om att marknaden skulle börja bli mättad på goda bostäder. Jag håller inte med om det – jag tycker att det resonemanget blir tillämpligt först den dag då de hundratusentals människor i det här landet, som saknar egen bostad eller bor i undermåliga bostäder, har fått sin bostadsfråga ordnad. Först då kan man börja diskutera frågan om denna ”mättnad”.

Herr BERGMAN (s) kort genmäle:

Herr talman! Det blir väl inte tid till att bemöta allt det som herr Claesson senast tog upp – kanske vi kan återkomma till det i vår då det finns ett annat underlag för en diskussion om vilken beteckning man skall använda. Jag använder ordet mättnad. Jag är medveten om att det kan ge felaktiga associationer, men jag tror att min beskrivning ändå hade täckning.

Beträffande hyresnivån rinner mig en sifferserie i minnet som jag såg nyss och där en jämförelse gjordes just mellan nyproduktionshyrorna och konsumentprisindex från 1967 fram till nu. Det visar sig att det var exakt samma kostnadsstegring för hyressättningen – den var 20 procent åren 1967–1971 när det gäller kvadratmeterpriset. Nu är lägenheterna i nyproduktionen något mindre än i den tidigare produktionen, och då blir ökningen bara 15 procent, men det rör sig alltså om en mindre lägenhet. För dessa tre år var emellertid stegringen som sagt exakt lika. Sedan kan man välja andra perioder, men dessa siffror rann mig i minnet.

Om man gör jämförelser med konsumentprisindex och, som herr Ullsten gjorde, räknar ifrån det som vederbörande betalar i skatt – jämförelsen avser alltså då vad de har att betala med – blir bilden en annan. Men då måste man också föra in vad de får i bidrag. Då blir det ytterligare en förändring,

Men det kan naturligtvis vara intressant att göra sådana här jämförelser, och vi får kanske tillfälle att återkomma också till den saken. Men jag har poängterat att människorna uppfattar hyrorna som höga, och jag betonar att jag inte tycker att hyrorna är låga, utan det måste göras stora ansträngningar för att ytterligare pressa ned hyresnivåerna och öka

betalningsförmågan hos många människor för att de skall kunna bo bättre än de gör. Men jag tycker ändå att debatten borde ha en annan balans.

Herr Ullstens resonemang om statlig dirigerings håller inte, därför att staten lägger sig i volymen men lägger sig inte i hustyperna, och det är inga preferenser som ges härvidlag. Ges det preferenser är det för små hus och inte för flerfamiljshus - den saken är alldeles klar.

Till herr Wennerfors vill jag bara säga några ord om den SIFO-undersökning han refererade till. I den undersökningen ställdes frågan: Vill ni för en fyrrumslägenhet betala 700 kronor, som det kostar i en villa med de gäldränteavdrag som får göras, eller 900 kronor som det kostar i flerfamiljshus utan gäldränteavdrag? Då svarar naturligtvis de tillfrågade: All right, då vill jag bo i villa, inte i bostadsrättslägenhet eller i hyreshuset. Det är ju alldeles klart. Men en sådan marknadsundersökning har ju ingenting med en social värdering att göra. Det är en kommersiell bedömning, som både frågaren har bakom sig när han framställer frågan och svararen när han svarar på frågan.

Slutligen var det inte alldeles fel när herr Wennerfors karakteriserade mig som en person som gärna lägger principiella synpunkter på frågorna. Och det var just det som föranledde mig att vara med på den kompromiss där vi förde undan det principiella resonemanget om lånegränserna för de olika kategorierna av företag och löste frågan praktiskt. Företagen fick sina pengar, men de gamla principerna är kvar.

Herr ULLSTEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker att det senaste sättet att lägga upp diskussionen om de höga hyrorna är bättre än det som herr Bergman använde tidigare. Det väsentliga att slå fast är ju ändå att hyrorna är höga, och att diskutera vad som kan göras för att pressa ned dem. Det är viktigare än att filosofera över om det är rätt uppfattat av konsumenterna när de tycker att hyrorna är höga. Jag tror det skulle vara mycket lätt att få belägg för att många människor har svårt att klara av hyran.

Sedan vet jag, herr Bergman, att vi inte här bestämmer hur husen skall se ut. Men riksdagen bestämmer över bostadsbyggandets volym, alltså hur mycket som skall byggas totalt, och det inverkar bl. a. på i vilken utsträckning konsumentensynpunkterna kan göra sig gällande. När man har en så hårt reglerad marknad som fallet är, så blir det på det sätt som jag beskrev i mitt förra inlägg och även i mitt anförande. Vi har haft en situation, där bostadsproducenterna i stort sett har bestämt allting och konsumenterna har fått vara glada för vad de lyckats komma över i bostadsväg. Man har inte klarat att bygga så som människor vill bo. Det tycker jag alltjämt kvarstår som en mycket allvarlig invändning mot den bostadspolitik som förts under hela efterkrigstiden. Det var också därför som jag sade att jag tycker det är ett sundhetstecken att vi nu har börjat få en viss balans, som visar sig däri att vi har ett antal tomma lägenheter. Bostadsföretagen, både privata, allmännyttiga och kooperativa, har svårigheter att få lägenheterna uthyrda, medan det tidigare alltid var bostadskonsumenterna som har haft svårigheter med att få tag på en passande lägenhet. En sundare marknad är sålunda på väg.

Onsdagen den
6 december 1972

*Åtgärder för ökad
bostadsförbättrings-
verksamhet m. m.*

Herr WENNERFORS (m) kort genmäle:

Herr talman! I detta fall gäller det inte principerna, herr Bergman. Jag har en känsla av att det brukar göra det, när herr Bergman tar ståndpunkt. Ofta utgår han från en principiell syn. Men när det gäller företaget AB Stadsfastigheter är det tydligen inte fråga om någon princip. Här gäller det att komma runt ärendet på enklaste sätt. Här gäller det bara att fatta beslut om att ge vederbörande ett lån på 18 miljoner kronor. Den här gången var sålunda herr Bergman inte alls principiell.

Sedan är det väl också litet väl oklokt av herr Bergman att inte lyssna till vad SIFO-undersökningen säger, eftersom vi ju har fått så många andra uttryck för att människor vill bo nära marken. Och det är ett misstag att tro att det enbart beror på skattefrågan. Det är andra orsaker som där spelar in, orsaker som är mera djupgående än vad kanske herr Bergman tror.

Slutligen vore det väl beklagligt om herr Bergman och bostadsministern har olika ståndpunkter även i denna fråga. Om jag fattade herr Bergman rätt skulle det egentligen inte alls finnas några starkare önskemål hos människorna att vi slutade med att bygga höga hus i den svarta eller den gröna asfaltmiljön. Statsrådet har emellertid inte sagt något annat under det senaste halvåret än att vi nu skall gå över till att bygga markbostäder.

Herr BERGMAN (s) kort genmäle:

Herr talman! Detta är märkligt! Jag har år efter år i denna kammare och i de andra kamrarna – jag har tillhört båda två – sagt att människorna så långt möjligt skall ha valfrihet när det gäller att avgöra vilken bostadsform som passar dem och att kommunerna skall planera efter sina invånares önskemål; vi skall inte lägga oss i det. Men det är precis vad herrarna vill göra: dirigera och styra! Vi säger: Valfrihet så långt som möjligt; det är kommunernas sak att bestämma.

Herr Wennerfors försökte ge sken av att jag skulle ha gjort någon värdering av olika bostadstyper. Tvärtom, herr Wennerfors! Jag tycker att människorna skall få välja fritt.

Om SIFO-undersökningen kan jag säga att jag är nyfiken på den. Det var alltså ett entreprenad- och bankanknutet projektbolag som med byggforskningsmedel fick göra den utredningen. För över ett år sedan publicerades med stora rubriker undersökningsmaterialet om villigheten att bo i småhus, vilket ju är fördelaktigare ju högre inkomster man har. Men ännu, ett och ett halvt år efteråt, har vi inte fått grundmaterialet för undersökningen, och ännu är den inte tryckt, trots att man har byggforskningspengar att tillgå. Jag är mycket nyfiken på det materialet, herr Wennerfors. Jag vet inte varför det dröjer.

Herr LINDKVIST (s):

Herr talman! Frågan om den högre lånegränsen för AB Stadsfastigheter har berörts tidigare i debatten. Bakgrunden till att denna fråga ånyo kommer upp i riksdagen är ett förslag i proposition 124 där inrikesministern går företaget till mötes och förelägger riksdagen ett förslag om en höjning av bostadslånen från 20 till 25 procent av låneunderlaget, dvs.

i praktiken 95-procentiga statliga lån. Så sent som under vårriksdagen i år har riksdagen – de enda som röstade för var moderaterna – avslagit en begäran med delvis samma syfte.

Sedan jag bland många andra socialdemokrater hämtat mig från den första förväningen över förslaget i propositionen yrkade jag i motion 1838 avslag på den föreslagna höjningen av lånegränsen. I detta sammanhang skall jag helt kort konstatera att civilutskottets ledamöter – naturligt nog med undantag av moderaterna – också kom till slutsatsen att den begärda höjningen åtminstone i nuläget och med hänsyn till pågående utredning inte kunde bifallas.

Herr Andersson i Knäred sade i sitt inlägg att när det gällde AB Stadsfastigheter så var utskottet i stort sett enigt, fastän en del valde en annan konstruktion; utskottet sade nej till en höjning av lånegränsen, och det var det väsentliga i utskottets ställningstagande. Jag vill passa på tillfället att uttala min belåtenhet med civilutskottets ställningstagande i denna fråga.

Jag vill också passa på, om inte annat så för ordningens skull, att påminna kammaren om de diskussioner som fördes i riksdagen vid i varje fall två tillfällen under 1971 och som då avsåg en höjning av bostadslånen för kooperativt bostadsbyggande till 28 procent av låneunderlaget. Först avslogs en socialdemokratisk motion med motiveringen att frågan var under prövning i boendeutredningen. Som motionär godtog jag det. När regeringen under hösten 1971 återkom till riksdagen med sitt sysselsättningspaket föreslog den en höjning av lånegränsen för bostadskooperationen till 28 procent av låneunderlaget, dvs. 98 procent av pantvärdet. Då var det alltså fråga om en verksamhet i bostadskooperativ regi – bostadskooperationen arbetar som bekant utan enskilt vinstintresse och bedriver sin verksamhet på självkostnadsbasis.

AB Stadsfastigheter är definitivt inget företag som skall jämföras med vare sig de kommunala eller de kooperativa bostadsföretagen. Enligt gällande bestämmelser skulle företagets rätt till statliga bostadslån grundas på 15 procent av låneunderlaget – dvs. i praktiken 85-procentiga statslån. Under hand har regeringen – med stöd av en fullmakt från riksdagen – höjt denna lånegräns till 20 procent av låneunderlaget för företagets fastigheter. Därmed uppbär AB Stadsfastigheter statliga lån till 90 procent av pantvärdet. I och med denna 5-procentiga höjning har företaget fått en favör som i motsvarande grad har minskat dess eget risktagande och kravet på ökade egna ekonomiska insatser. Att AB Stadsfastigheter är en konstruktion av de intressen som representeras av ett antal större industriföretag samt byggnadsindustrins bransch- och arbetsgivarorganisationer är klarlagt genom företagets egen redovisning. Företaget saknar självfallet inte en ambitiös målsättning, som bygger på dess egen programförklaring. Det är emellertid obestridligt att AB Stadsfastigheter saknar även den åberopade likheten med allmännyttiga företag.

Bolaget arbetar också utan kommunal förankring, vilken ju är helt självklar för de kommunala och kooperativa företagen. Visserligen utser Svenska kommunförbundet en revisor jämte suppleant för denne i företaget. I samband med att AB Stadsfastigheter har gjort en förnyad

Onsdagen den
6 december 1972

*Åtgärder för ökad
bostadsförbättrings-
verksamhet m. m.*

framställning om höjd lånegräns har företaget inbjudit Svenska kommunförbundet att utse en representant i dess styrelse. Kommunförbundet har – med angivande av principiella skäl -- tackat nej till erbjudandet. Och i ett remissutlåtande över AB Stadsfastigheters framställning har bostadsstyrelsen avstyrkt denna med bl. a. den motiveringen att en prövning av paritetsslånesystemet nu sker i bostadsfinansieringsutredningen.

Den svenska bostadspolitiken har grundats på övertygelsen att konsumenterna bör få tillgång till goda och rymliga bostäder och till rimliga hyresnivåer. Ett led i denna bostadspolitik är bl. a. att i lånehänseende stärka de allmännyttiga och kooperativa företagens verksamhet. Detta är en medveten politik. Bostäderna bör – i varje fall där man ställer anspråk på samhällets medverkan -- befrias från spekulativa inslag och motverka utvecklandet av enskilda ekonomiska vinstintressen. Bostadslånekungörelsen ställer upp de villkor som gäller för exempelvis en bostadsrättsförening att erhålla statliga bostadslån. Från detta utgångsläge uppfattar därför många personer förslaget i propositionen 124 som ett markant och som man vill hoppas enstaka avsteg från den politiska handlingslinje som statsmakterna alltid tidigare vinnlagt sig om. Att AB Stadsfastigheter utåt försöker att framstå som snarlikt de allmännyttiga bostadsföretagen är ju förstäligt men stupar på företagets egen organisation och allmänna uppbyggnad. Det är gensvaret från statsmakterna i detta ärende, sådant det kommit till uttryck i propositionen, som – för att nu låna ett uttryck från bostadsstyrelsen inger betänkligheter.

Herr talman! Civilutskottets majoritet har öppnat en möjlighet för Kungl. Maj:t att på annat sätt än den föreslagna höjningen av lånegränsen låna ut 18 miljoner kronor till AB Stadsfastigheter om man finner att "synnerliga skäl" föreligger. Jag har anslutit mig till detta förslag.

Det viktigaste i nuläget har varit – med kännedom om företagets verksamhet – att hindra AB Stadsföretag i dess ambition att knyta sin verksamhet till 95-procentiga statslån. Tills vidare får vi nu avvakta vad som sker i bostadsfinansieringsutredningen. Det blir tillfälle att senare återkomma i ärendet, när utredningens underlagsmaterial föreligger.

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Herr talman! Låt mig först konstatera att jag finner det glädjande att alla kunnat sluta upp kring förslaget, som emanerar från saneringsutredningen när det gäller åtgärder i det äldre bostadsbeståndet. Vi har nu möjligheter att ta itu med en grupp av bostäder som tillhör de ofta värst förslummade, fastigheter som bara har en kort återstående livslängd och som sedan skall försvinna på grund av nödvändiga åtgärder som skall vidtas i stadsplaneringen.

I dessa lägenheter, som ju ofta är hårt nerslitna, finner vi de människor som bor allra sämst. Här finns nu en möjlighet att vi skall kunna gå in och snabbt se till att en nödvändig förbättring åstadkommes. Jag ser det som ett väsentligt inslag i våra strävanden att försöka skapa ett större mått av jämlikhet i boendet. Jag ser det som ett första steg, som måste följas av andra baserade på saneringsutredningens betänkande.

Jag kan väl förstå att en del har menat att vi nu kanske borde vidta

Onsdagen den
6 december 1972

*Åtgärder för ökad
bostadsförbättrings-
verksamhet m. m.*

åtgärder för att stimulera fram en ökad saneringsverksamhet och upprustning också i det privata bostadsbeståndet. I våra stadskärnor, där vi har de gamla fastigheterna, är det faktiskt till övervägande del enskilda som äger fastigheterna. Saneringsutredningen har anvistat vägar för hur man skall komma till rätta med detta problem.

Vi har emellertid haft anledning att noga pröva frågan inom departementet. Jag finner det nämligen angeläget att få i gång denna verksamhet så snabbt som möjligt. Jag hoppas att vi skall kunna återkomma till värriksdagen med förslag, som gör att vi kan sätta i gång en sanering och förbättring på ännu större bredd. Det är nödvändigt att göra det också av det skälet att vi behöver ta vara på den kapacitet som nu frigöres, när nyproduktionen inte kommer att ha samma omfattning som den haft under en följd av år. Till dem som efterlyst vidgade åtgärder vill jag därför säga att jag räknar med att få återkomma ganska snart på denna punkt.

Jag vill även erinra om att vi funnit det angeläget att redan nu i viss mån tillmötesgå dessa önskemål. Det anmäls i propositionen och har noterats av utskottet att vi satt i gång beredskapsarbeten, där staten går in och betalar 40 procent av arbetskostnaden. Jag vill peka på att detta i verkligheten är ett ganska långt gående stöd åt alla kategorier. Inte bara kommunala företag, bostadsrättsföreningar och liknande företag utan också enskilda kan ta vara på denna möjlighet. Stödet utgår till ombyggnad och upprustning av såväl bostadsfastigheter som andra fastigheter i äldre bostadsområden som inte finansieras med statligt förbättringslån. Arbeten, som är att hänföra till löpande underhåll och som naturligtvis betalas av hyresgästen, skall inte ingå i dessa arbeten, såvida de inte har ett direkt samband med de mera långtgående åtgärderna. Det är tal om fasadrenoveringar, grundförstärkningsarbeten och andra liknande arbeten. Det är vidare gårdssaneringar – det finns mängder av gårdar, där åtskilligt borde kunna göras för att förbättra boendemiljön. Även här har man utsikt att få 40 procent av arbetskostnaderna täckta – och i det här sammanhanget består ju kostnaderna i hög grad av kostnader för lönerna.

Jag kan också nämna att det t. o. m. är möjligt att erhålla ersättning för projektering av de här uppräknade arbetena. Dessa åtgärder är alltså tämligen vittgående, och jag har med tillfredsställelse noterat att en rad bostadsbyggnadsföretag har tagit fasta på denna möjlighet att åstadkomma en sanering. Jag har velat peka på det därför att vi har möjlighet att få med även de enskilda – de står inte utanför länemöjligheterna på det sätt som kanske kan uttolkas av diskussionen i dag.

I anslutning till den diskussion som har förts om åtgärderna för att gå in och hjälpa bostadsföretagen att finansiera kostnaderna för outhyrda lägenheter vill jag helt kort säga att jag har noterat att man på moderat håll har hävdat att detta är en åtgärd som inte borde vidtas. Man har sagt att den är ett uttryck för hur vi har misslyckats med politiken på detta område. Jag har tidigare haft anledning säga att jag inte anser att staten har något speciellt ansvar i det här sammanhanget, och utskottet har anfört att ansvaret bör ligga på kommuner och bostadsbyggande företag. Även med den utgångspunkten får staten dock vara beredd att gå in när

Onsdagen den
6 december 1972

*Åtgärder för ökad
bostadsförbättrings-
verksamhet m. m.*

det verkligen blir besvärligt – det är ingalunda första gången som detta sker, låt vara att jag kanske inte just nu kan erinra mig någonting jämförligt inom bostadssektorn.

Men om vi skall göra jämförelser, varför då inte ta fram statens insatser för varvsindustrin eller för TKO-industrin, sko-, glas- eller möbelindustrin, där man från industrins sida i ett svårt läge har påkallat statens uppmärksamhet och begärt statens hjälp. Skulle vi följa de principer och regler som gäller för moderaternas agerande, skulle vi säga: Det kommer inte oss vid att ni har fått svårigheter; nu får det fungera som det skall göra i det här konkurrenssamhället, och de företag som inte kan hävda sig får gå i konkurs.

Jag tycker nog att vi kan finna paralleller där staten får gå in och hjälpa, och jag vill gärna understryka att det här ingalunda är tal om några långtgående åtgärder – de inskränker sig till att staten hjälper till med finansieringen i ett brydsamt läge – men kostnaderna ligger ju ändå kvar på företagen, och i sista hand blir det naturligtvis hyresgästerna som får betala dem. – Med den vetskapen borde man kanske inte haft anledning att ställa sig så principiellt avvisande till förslaget som man har gjort från moderat håll.

Låt mig till sist också ta upp den fråga som senast berördes av herr Lindkvist, nämligen frågan om de förbättrade lånemöjligheterna för AB Stadsföretag. Jag vill gärna säga att det inte har varit min och regeringens mening att det skall göras avsteg från principerna för belåning – i varje fall inte i framtiden – utan vi har pekat på de svårigheter som har uppkommit och menat att det är dem vi måste komma till rätta med. Samtidigt vill jag emellertid framhålla att när vi nu går ut för att lämna hjälp åt ett enskilt företag är detta ett uttryck för att det inte har varit så lyckligt att företag helt baserat verksamheten på lånat kapital. Det har därigenom inte funnits någon ägare som har velat riskera kapital i sammanhanget, utan det blir till sist hyresgästerna som får bära kostnaderna. När har vi fått erfarenheter, som gör att det kan ifrågasättas om detta är ett bra sätt att producera och förvalta bostäder. Vi har bostadsrättsföreningar som kan fungera, men där krävs ändå en insats. De kommunala bolagen har ju alltid någon som står bakom, någon som i dag har ett ägaransvar i sammanhanget. Jag har uppvaktats flera gånger av AB Stadsfastigheter, men har avvisat dessa framställningar i lägen, då man kunnat skjuta frågan framför sig. Vi stod nu inför nödvändigheten att ta itu med de outhyrda lägenheterna, och vi fann också anledning till en speciell prövning av vissa företag. I propositionen har om hyresförlusterna sagts att regeringen inte bara kan bevilja lån utan också i speciella fall amorterings- och räntebefrielse under en viss period. Vi har medtagit detta därför att vi har en bestämd känsla av att det finns bostadsföretag som kommit i sådana svårigheter att de inte blir hjälpta av de beslut vi nu skall fatta när det gäller att generellt täcka onormala hyresföruster.

Samtidigt som vi vidtar en sådan åtgärd vore det enligt min uppfattning rimligt att också ta fram och behandla framställningen från Stadsfastigheter på ett positivt sätt. Jag gör det inte därför att jag särskilt ömmar för dem som satt i gång den här verksamheten, utan jag gör det

Onsdagen den
6 december 1972

*Åtgärder för ökad
bostadsförbättrings-
verksamhet m. m.*

med hänsyn till hyresgästerna i dessa fastigheter. Visserligen kunde herr Wennerfors ställt sig upp och sagt, att ett sådant företag skall gå i konkurs, något som det sagts mig att de tvingas att göra, om de inte får någon hjälp. Men för mig är det inte något önskvärt att bostadsföretag skall gå i konkurs, med den osäkerhet som det kan vålla för hyresgästerna. Därför, herr Lindkvist, menar jag inte heller att detta är ett avsteg av allvarligt slag. Det avslöjar inte något slags ändrad principiell inställning till frågan om bostadsföretagens lånemöjligheter. Det är inte avsett att vara det, och jag kan heller inte finna uttryck för det i propositionen. Här har vi helt enkelt tyckt det vara rimligt att handla på ett förnuftigt sätt. Det som lett dit har varit hänsynstagande till hyresgästerna.

Med dessa ord har jag kanske något kunnat skingra den oro herr Lindkvist kände. Jag vill samtidigt säga, att jag inte tolkat att utskottet med sitt ställningstagande på något sätt gått emot regeringens förslag i sak. Om denna tolkning är riktig, finns det heller inte någon anledning att fästa sig vid den formella ändring som utskottet gör. För min del finns alltså inga svårigheter att kunna acceptera den.

Herr ANDERSSON i Knäred (c):

Herr talman! Låt mig först beröra inrikesministerns syn på åtgärder för att reparera dåliga bostäder i de i privat ägo varande flerfamiljshusen i de områden som propositionen omfattar, där det enbart föreslås en satsning på de i kommunala och allmännyttiga företagens ägo befintliga husen.

Jag vill väl säga att jag med tillfredsställelse hälsar statsrådets förklaring att man på allt sätt söker tillmötesgå behoven när det gäller de enskilda fastigheterna och att man avser komma med förslag till våren. Som vi ser saken är det inte fastighetsägarna vi vill hjälpa utan dem som bor i dessa mycket ofta nergångna hus. Det spelar mindre roll om husen är i allmän eller enskild ägo; behovet av upprustning kan vara lika stort för dem som bor i dåliga lägenheter att de skall kunna få hyggliga förhållanden. Det är därför vi menar att riksdagen redan nu borde kunna fatta beslut om att stöd skall kunna utgå även till enskilda fastighetsägare. Jag tror inte att det tekniskt skulle vara så svårt att lösa det. Jag vidhåller givetvis yrkandet om bifall till reservationen 2. Jag vill gärna också ytterligare understryka att vi alltså kan hysa förhoppningar om att det ganska snart händer någonting genom initiativ från Kungl. Maj:t. Tongångarna för den kategorin fastighetsägare är betydligt gynnsammare än de var i saneringsutredningen från de socialdemokratiska ledamöternas sida.

Jag förvånades över den iver med vilken herr Lindkvist bekämpade Statsföretag AB. Han gjorde det så ivrigt att t. o. m. inrikesministern föll in i jargongen och talade om Statsföretag AB. Såvitt jag vet skall inte Statsföretag AB betraktas som ett allmänt bostadsföretag, utan det är AB Stadsfastigheter som har varit föremål för behandling i utskottet i den här frågan. Statsföretag AB får vi behandla i annat sammanhang.

I vad det då gäller AB Stadsfastigheter har jag samma uppfattning som inrikesministern, att det är mera en formsak om vi bifaller propositionen

Onsdagen den
6 december 1972

*Åtgärder för ökad
bostadsförbättrings-
verksamhet m. m.*

eller den s. k. kompromissen, som herr Bergman talade om att han kunde ansluta sig till. I själva verket är det han själv som står bakom den, och då är det väl inte så svårt för honom att ansluta sig till den. För oss andra, som i och för sig tycker att propositionen lika väl kan bifallas, är det väl närmast bara en fråga om kring vilket av förslagen det kan bli största möjliga enighet. Jag har bara velat upplysa om dessa saker.

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Det är inte så konstigt att vi går in och hjälper till här, säger statsrådet Holmqvist; vi gör ju det när det gäller TEKO-industrin och varvsindustrin och några fler områden.

Den jämförelsen var väl ganska olycklig. Problemen på dessa områden beror i hög grad på konkurrens från utlandet, och det kan vi väl ändå inte säga i fråga om den svenska byggnadsindustrin. Den näringen är ju helt statsgaranterad och skyddad från konkurrens utifrån.

I anslutning till resonemanget om AB Stadsfastigheter säger statsrådet Holmqvist att jag skulle säga: Låt de företag som inte klarar sig själva gå i konkurs!

Det är också olämpligt att jämföra AB Stadsfastigheter med exempelvis de allmännyttiga företag som går med stora förluster och måste få hjälp, som statsrådet säger. Lånevillkoren för de skilda företagsformerna är så helt olika. Anledningen till att vi yrkade bifall till förslaget i propositionen på den här punkten var just att vi tycker att lånevillkoren bör vara lika. Det var alltså den principiella utgångspunkten som gjorde att vi yrkade bifall till förslaget i propositionen.

Statsrådet Holmqvist och herr Bergman har väl ändå möjlighet att påverka sina partivänner ute i kommunerna vad beträffar bostadsbyggandets inriktning. Här säger ni att det är kommunerna själva som bestämmer och att ni alltså inte skulle ha några möjligheter att påverka dessa. Men på era kongresser fattar ni väl beslut om på vilket sätt bostadsbyggandet skall ske – om det exempelvis skall byggas läghus eller höghus. Det gör vi i de andra partierna. Jag förmodar att även ni gör så.

Jag tycker att vi skall sluta upp att enbart skylla på kommunerna. Bostadsministern i ett land bör väl ändå ha ansvar för detta.

Herr LINDKVIST (s):

Herr talman! Först vill jag säga till herr Andersson i Knäred att det är riktigt att jag gjorde ett par felsägningar. Mähända var jag också upphovet till att statsrådet Holmqvist råkade säga Statsföretag AB. Eftersom det inte är så ofta jag kan komma på herr Andersson med att vara så uppmärksam, så ber jag att få gratulera och medge att det var misstag.

När statsrådet Holmqvist inleder sitt inlägg med att beträffande AB Stadsfastigheter säga att det inte är meningen att göra avsteg från de principer som gäller – i varje fall inte i framtiden – så tycker jag att det är en ganska viktig deklaration. Orsaken till att jag engagerat mig så hårt i den här debatten är den risk som har funnits i hanteringen att vi skulle få en hopflätning av de statliga länegränserna så att vi inte längre kunde skilja på de företag som har arbetat på självkostnadsbasis och de företag som arbetar efter mera enskilt utformade vinstintressen.

Onsdagen den
6 december 1972

*Åtgärder för ökad
bostadsförbättrings-
verksamhet m. m.*

Nu säger också herr statsrådet Holmqvist att det inte varit någon som velat satsa kapital på företaget. Han ifrågasätter om det är ett bra sätt att producera bostäder på - hela tiden har statsrådet varit intresserad av de hyresgäster som skall bo i dessa fastigheter. Det är en mycket vacker tanke, och jag har inga erinringar att göra. Vi är helt överens. Jag kanske bara skulle vilja göra det tillägget när det gäller AB Stadsfastigheter att hyresgästerna icke har någon insyn i verksamheten, de har icke någon insyn i räkenskaperna och icke någon insyn i företaget. Kommunerna har heller icke någon insyn i företaget. Det är alltså den markerade skillnaden gentemot kooperativa och allmännyttiga företag. Därför vet inte statsrådet Holmqvist på vilket sätt denna hjälp till AB Stadsfastigheter skall komma till uttryck för att den hyresmässigt skall gynna människorna som bor i fastigheterna. Vi hoppas bara att det blir en hjälp, men vi vet ingenting om det. Det är dock en förhoppning som vi kan dela, och jag accepterar fullt ut den principiella förklaring som jag fått här i statsrådet Holmqvists inlägg.

Till allra sist vill jag beträffande utskottets uttalande säga, att det är möjligt att det ger utrymme för olika sätt att förstå innebörden. För mig framstår det helt klart att min motion om avslag på den delen av proposition 124 icke avstyrkts av utskottet. Utskottet har, som herr Bergman har sagt, gjort en kompromiss, öppnat en möjlighet för statsrådet Holmqvist att klara den här affären med AB Stadsfastigheter. Det tycker jag har varit en hantering i utskottet som statsrådet Holmqvist skall känna mycket stor tacksamhet för.

Herr CLAF:SON (vpk):

Herr talman! För att knyta an direkt till vad herr Lindkvist sade beträffande AB Stadsfastigheter är jag av samma uppfattning, nämligen att det finns inga som helst garantier i detta fall för att det här lånet på 18 miljoner kronor kommer hyresgästerna till godo. Vad man kanske spekulerade över beträffande AB Stadsfastigheter när man fick se propositionen och de olika förslag som finns där var väl just att inrikesministern tydligen här gjort ett slags kompromiss. För att våga upp att man föreslår förbättringslån bara till de kommunala, allmännyttiga bostadsföretagen så har man också velat ge den privata sektorn någon bit. Det har ju nu också bekräftats av inrikesministern att detta i viss mån har legat till grund för hans ställningstagande.

Jag tycker nog att herrar Bergman, Lindkvist och inrikesministern är lika goda kålsupare i så måtto att de inte varit särskilt konsekventa, allra minst mot bakgrunden av de inlägg som har gjorts. Jag tycker inte att man i de delar av inläggen som har principiell anknytning är konsekvent när man går med på att bevilja sådana lån, låt vara i en annan form än vad som angavs i propositionen.

Jag vill också med anledning av herr Anderssons i Knäred senaste inlägg och med anledning av vad inrikesministern sagt deklarerar att jag för min del inte håller med om att förbättringslån till gamla fastigheter, som behöver iståndsättas, skall utgå till andra fastighetsägare än kommuner och allmännyttiga bostadsföretag, även om det betyder att en stor del av de fastigheter och lägenheter som i och för sig behöver

Onsdagen den
6 december 1972

*Åtgärder för ökad
bostadsförbättrings-
verksamhet m. m.*

förbättras inte får sådana lån. Jag menar att en utvidgning av långivningen till enskilda fastighetsägare inte heller för framtiden bör komma till stånd, bl. a. mot bakgrunden av att denna kategori, som inrikesministern nämnde, trots kraftiga generella hyreshöjningar under årens lopp, bl. a. på grund av ökade reparations- och underhållskostnader, i de flesta fall mycket dåligt har underhållit de gamla fastigheterna och lägenheterna i stadskärnorna. Jag vågar påstå att reparationer av bostadslägenheter i det äldre och omoderna fastighetsbeståndet i enskild ägo generellt sett har fått klaras av hyresgästerna själva.

Om man till detta lägger de betänkligheter som reser sig beträffande den säkerhet, som den kategori av enskilda fastighetsägare jag nu talar om skulle kunna tänkas ställa för de lån det gäller – de flesta fastigheterna är redan, som man brukar säga, in-tecknade över skorstenen – tycker jag att det även bortsett från vår principiella uppfattning att samhället skall överta och äga alla flerfamiljshus i hyresbeståndet finns tillräckliga motiv för att inte heller framöver bevilja lån till enskilda fastighetsägare.

Herr JADESTIG (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet med anledning av debatten om problemet med de tomma lägenheterna. Måhända blir detta en liten slutvinjett på denna debatt, men jag har ändå känt ett behov av att få säga några ord med anledning av att jag representerar en kommun, som har drabbats av de tomma lägenheternas problem.

Vi har ju i denna debatt slagit fast att kommunerna har ansvaret för bostadsförsörjningen, och det är en princip som vi skall hålla styvt på.

Kommunen har sin rullande prognos, som ligger till grund för bostadsbyggnadsprogrammet, men som underlag för prognosen ligger naturligtvis önskemål från regionens industrier. Bostadsbyggandets volym baseras på deras bedömning av arbetskraftsbehovet. På orter som under många år haft en ständigt bostadsbrist planerades under 1960-talets början betydligt större bostadsenheter än tidigare. Man skulle utnyttja de s. k. flerortskvoterna. Många kommuner tog den chansen. I min hemkommun, där vi hade haft en konstant bostadsbrist, planerade vi in ett så pass stort objekt som ett område på närmare 900 lägenheter. Vi räknade med vissa rationaliseringsvinster och därmed också billigare och bättre bostäder för kommunens invånare. Det kanske bör påpekas att från första skissen över ett bostadsområde fram till färdigställandet av hela området rör det sig tidsmässigt om lågt räknat mellan fem och sju år. Från själva projektstarten fram till inflyttningen är omloppstiden omkring tre år. Mycket kan hända under en så pass lång tidsperiod.

Dagens outhyrda lägenheter har sålunda planerats under åren 1967-1969 mot bakgrund av det behov som då bedömdes föreligga. Då talade man inte om de tomma lägenheternas problem, utan då talade man om kösamhället och bostadsbristen. När så efterfrågan avstannar, är det inte lika lätt att komma ifrån den stora entreprenadens bestämmelser, om också efterfrågetrenden har orsaker som byggherren, kommunen, föga kan råda över, t. ex. att ortens dominerande industri flyttar en del av de expanderande produktionsenheterna till annan ort. Då kanske man inte skall generalisera om orsaken till och ansvaret för den bristfälliga

planeringen. Långtidsplaneringen har alltid sina svagheter. Den måste nämligen byggas på prognoser.

Men nu står de tomma lägenheterna där. Då kan man ställa frågan: Är det de stora lägenheterna som står tomma? I debatten sägs ofta att så är fallet. Jag kan med rent samvete säga att i det bostadsområde som jag hämtat mina uppgifter från förhåller det sig inte så. Där är det i regel treor och tvåor och dessutom de allra minsta enheterna på ett rum och kök som står tomma. Men det varierar säkert från ort till ort.

Det är inte med glädje som man som aktiv kommunalman åser de svårigheter som uppstår med de tomma lägenheterna. Men det var också problem att vara ansvarig bostadsplanerare när vi hade brist på lägenheter. Många besvärligheter för enskilda människor uppstod på grund av den bristen. Måtta är ju alltid det bästa, och förhoppningen är naturligtvis att det steg som vi nu är på väg att ta skall leda till en balanserad bostadsmarknad, till gagn både för den enskilde och för samhället.

Vad jag velat säga och som bör sägas i den här debatten är att kommunalmän planerar med betydligt större ansvar än vad debatten i vissa hänseenden har utvisat. Troligen saknar de största kritikerna erfarenhet av kommunalt arbete. Man kanske talar i allt för hög grad i generella termer om de tomma lägenheternas problematik. I storstaden är sexvåningshusen låga hus, i vår kommun är ett sådant hus ett höghus. Trevåningshus är låga hus i storstaden, hos oss räknas de som relativt höga. I det bostadsområde som jag förut har berört planerade vi in 894 lägenheter. I kommunen har vi i dag 250 lägenheter tomma. Området består av fyra stycken sexvåningshus och sexton stycken trevåningshus. De tomma lägenheterna finns inte i sexvåningshusen. Det är således också fel att generellt säga att det är höghusen som drabbas av tomma lägenheter. Men även härvidlag skiljer det sig säkert från område till område, från kommun till kommun.

Jag hälsar propositionen med stor glädje och delar utskottsmajoritetens uppfattning i betänkandet. Propositionen ger oss nu möjligheter att låna, och det ger oss en tidsfrist -- och det är vi naturligtvis mycket tacksamma för. Men på sikt löser det ej problemen.

I dagarna har den kommun jag representerar fått meddelande av den industri som dominerar orten att den kommer att permittera 150 tjänstemän och arbetsledare. Detta förenklar naturligtvis inte morgondagen! Det drömde vi inte om när vi 1965 planerade det område där de tomma lägenheterna i dag står.

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Herr talman! Herr Jadestigs inlägg ger en illustration av de problem vi nu har att syssla med och strax skall ta ställning till. Jag skall inte med mitt inlägg locka någon att förlänga debatten.

Jag vill ändå beklaga om jag sagt fel och inte använt namnet Stadsfastigheter. Men jag vill samtidigt säga till herr Lindkvist och andra att jag naturligtvis inte har velat ikläda mig något slags garanti för att just det här företaget i alla avseenden skulle kunna jämföras med ett kooperativt eller kommunalt företag. Det har jag aldrig gjort gällande,

Onsdagen den
6 december 1972

*Åtgärder för ökad
bostadsförbättrings-
verksamhet m. m.*

men innan vi fattat beslut om detta lån har jag vänt mig till dem som representerar hyresgästerna och fått besked att företaget har varit utomordentligt välskött och att det inte fanns invändningar från hyresgästhall gentemot företaget. Jag har således vidtagit i varje fall en del åtgärder. Jag menar inte att det finns anledning att göra mer affär av detta i det här sammanhanget, och jag vet inte hur stor tacksamhet jag skall känna mot Oskar Lindkvist för att han kan ha klarat mig ur det här dilemman. Det är svårt att veta vad riksdagen skulle ha intagit för ståndpunkt, men det spelar för mig ingen roll. Jag är tacksam för alla som hjälper till så att vi kan få igenom de förslag som regeringen framlägger.

Bara för tydlighetens skull skall jag kanske till sist säga till herr Wennerfors att det inte är på det sättet — åtminstone inte på vår partikongress — att vi fattar beslut om huruvida det skall byggas höga eller låga hus ute i kommunerna. Det må vara andra partier som sysslar med det; vi har faktiskt inte fattat något sådant beslut.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herrar Wennerfors och Adolfsson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Wennerfors begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 32 punkten 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herrar Wennerfors och Adolfsson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Wennerfors begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	·	271
Nej	—	35
Avstår	--	3

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Grebäck m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Grebäck begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 32 punkten 2 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Grebäck m. fl.

Onsdagen den
6 december 1972*Åtgärder för ökad
bostadsförbättrings-
verksamhet m. m.*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Grebäck begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 159
Nej — 145
Avstår — 3

Punkten 3

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering, dels utskottets hemställan med den ändring i motiveringen som föreslagits i reservationen nr 3 av herrar Wennerfors och Adolfsson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Wennerfors begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 32 punkten 4 med godkännande av utskottets motivering röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring i motiveringen som föreslagits i reservationen nr 3 av herrar Wennerfors och Adolfsson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Wennerfors begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 272
Nej — 35
Avstår — 3

Punkten 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herr Grebäck m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Grebäck begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 32 punkten 5 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herr Grebäck m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Grebäck begärde

Onsdagen den
6 december 1972

*Åtgärder för ökad
bostadsförbättrings-
verksamhet m. m.*

rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	184
Nej	—	123
Avstår	·	3

Punkten 6

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 7

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 5 av herrar Wennerfors och Adolfsson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Wennerfors begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 32 punkten 7 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 5 av herrar Wennerfors och Adolfsson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Wennerfors begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	269
Nej	·	35
Avstår	—	5

Punkten 8

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 6 av herr Tobé, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ullsten begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 32 punkten 8 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 6 av herr Tobé.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ullsten begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	·	251
Nej	—	48
Avstår	—	10

Punkten 9

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 7 av herr Claeson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Claeson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 32 punkten 9 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 7 av herr Claeson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Claeson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	--	289
Nej	---	13
Avstår	-	8

Punkterna 10--16

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 17

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 8 av herrar Tobé och Ullsten, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ullsten begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 32 punkten 17 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 8 av herrar Tobé och Ullsten.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ullsten begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	--	256
Nej	-	50
Avstår	-	3

Punkten 18

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 9 a av herrar Wennerfors och Adolfsson samt 3:o) reservationen nr 9 b av herr Claeson, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Wennerfors

Onsdagen den
6 december 1972

*Åtgärder för ökad
bostadsförbättrings-
verksamhet m. m.*

begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan herr Claeson begärt votering beträffande kontrapositionen, upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående civilutskottets hemställan i betänkandet nr 32 punkten 18 antar reservationen nr 9 a av herrar Wennerfors och Adolfsson röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen nr 9 b av herr Claeson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Claeson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	42
Nej	—	21
Avstår	—	247

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 32 punkten 18 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 9 a av herrar Wennerfors och Adolfsson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Wennerfors begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	260
Nej	—	35
Avstår	—	15

§ 2 Föredrogs konstitutionsutskottets betänkanden:

Nr 41 i anledning av motion angående interpellationsrätten i lands-ting

Nr 42 i anledning av motion om reglering av motionsrätten m. m. inom kommunfullmäktige

Nr 43 i anledning av motion om lagstadgad anmälningsplikt vid förlust av behörighet som kommunal förtroendeman

Nr 50 i anledning av motion angående den kommunala lånerätten

Nr 52 i anledning av motion om inrättande av en kommunal JO, m. m.

§ 3 Ökning av minimiantalet ledamöter i kommunal nämnd

Nr 133

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 53 i anledning av motion om ökning av minimiantalet ledamöter i kommunal nämnd.

Onsdagen den
6 december 1972

I detta betänkande behandlades motionen 1972:799 av herr Schött m. fl. (m) vari yrkats att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställde om förslag till sådan ändring av kommunallagens 31 § som i motionen föreslagits, innebärande att kommunal nämnd alltid skulle ha minst sju ledamöter.

*Ökning av minimi-
antalet ledamöter
i kommunal nämnd*

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1972:799.

Reservation hade avgivits av herrar Hernelius (m) och Schött (m), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med anledning av motionen 1972:799 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om förslag till sådan ändring av dels 31 § kommunallagen, dels motsvarande bestämmelser för kommunala nämnder för specialreglerad förvaltning att minimiantalet ledamöter ökades från fem till sju.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! Bakgrunden till den motion om ökning av minimiantalet ledamöter i kommunal nämnd som behandlas i konstitutionsutskottets betänkande nr 53 är den sammanläggning av kommuner som vi upplevt de båda senaste decennierna. Låt mig erinra om att antalet kommuner, som 1951 uppgick till ca 2 500, nu uppgår till 464 och den 1 januari 1974 beräknas vara nere i 272. Det betyder att antalet kommuner på två decennier nedgått till i det närmaste en tiondel.

Denna våldsamma sänkning av antalet kommuner har i sin tur medfört en våldsam sänkning av antalet kommunala förtroendeposter.

Om man ser enbart på antalet fullmäktige i kommunerna, så finner man att detta på de senaste tio åren minskat från 32 282 till 18 327.

Minskningen av antalet förtroendeposter i olika nämnder och kommuner är givetvis mycket stor och så mycket mer beklaglig som det är angeläget att så många som möjligt beredes tillfälle att medverka i det kommunala arbetet, så att man härigenom kan minska avståndet mellan de styrande och de styrda.

Härtill kommer att representationen av kvinnor och ungdomar för närvarande är otillfredsställande och bör ges ett avsevärt större utrymme i framtiden.

En del kommuner har genom höjning av antalet fullmäktige sökt dämpa olägenheten av samgåendet. Dessutom har 80 procent eller 365 av landets 464 kommuner utsett suppleanter för fullmäktige.

Enligt den i motionen 799 framförda uppfattningen skulle man främst på *nämnd*planet kunna vidta åtgärder som möjliggjorde för fler medborgare att delta i det kommunala arbetet. Man borde således vara generös både vid fastställande av antalet nämnder i kommunerna och vid fastställande av antalet ledamöter i varje nämnd. Kravet på en rationell och ekonomisk kommunal nämndorganisation skall givetvis inte noncha-

Onsdagen den
6 december 1972

*Ökning av minimi-
antalet ledamöter
i kommunal nämnd*

leras, men det får aldrig väga tyngre än kravet på ett tillfredsställande medborgarinflytande.

Kommunallagens 31 § stadgar för närvarande att antalet ledamöter i kommunstyrelsen – och därmed i vissa andra nämnder – icke må vara under fem. Ur de moderata motionärernas synpunkt är denna bestämmelse inte tillfredsställande. Moderata samlingspartiets representanter i konstitutionsutskottet har också föreslagit att utskottet bort hemställa ”att riksdagen med anledning av motionen 1972:799 hos Kungl. Maj:t hemställer om förslag till sådan ändring av dels 31 § kommunallagen, dels motsvarande bestämmelser för kommunala nämnder för specialreglerad förvaltning att minimiantalet ledamöter ökas från fem till sju”. Tyvärr har moderaterna inte fått gehör för sin uppfattning utan stannat i minoritet. De har avgivit en reservation för sin ståndpunkt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till denna reservation.

Fru THUNVALL (s):

Herr talman! Jag förutsätter att reservanterna har samma mening som utskottsmajoriteten, att kommunerna såvitt möjligt skall få bedriva sin verksamhet i de former och på det sätt som kommunerna själva finner lämpligt. Beträffande många nämnder har kommunens fullmäktige full rätt och frihet att bestämma sammansättning och antal ledamöter – och jag kan skjuta in att beträffande sammansättningen gäller detta också för antalet kvinnor och ungdomar. Det ankommer ju på partierna att se till att de blir placerade. För fakultativa nämnder finns det inga bestämmelser om minimiantalet ledamöter, inget förbud mot att utse suppleanter och inga föreskrifter om hur det där skall vara ordnat. Det ankommer på kommunerna själva att bestämma den saken. Och efter att nyligen ha varit med om att organisera en storkommun – om jag så får säga – kan jag vitsorda utskottets uttalande att ofta betydligt flera ledamöter utses i nämnderna för specialreglerad förvaltning än det föreskrivna minimiantalet. Om man har utsett suppleanter har de också möjligheter att närvara vid sammanträdena och där erhålla information samt, under vissa förutsättningar, även att yttra sig. Kravet på en rationell och ekonomisk kommunal nämndorganisation med medborgarinflytande, som motionärerna efterlyser, anser därför utskottet – liksom givetvis också jag själv – kunna uppfyllas inom nu gällande kommunallagstiftning.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan om avslag på motionen 799.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! Även vi reservanter anser att man ute i kommunerna bör ha största möjliga handlingsfrihet, men vi tror trots detta att det vore lyckligt med ett beslut om att öka minimiantalet ledamöter i de nämnder det här gäller från fem till sju. Jag vill emellertid gärna medge att utskottets skrivning är sådan att den indirekt kan anses vara en rekommendation till kommunerna att frivilligt se till att man inte får för lågt antal ledamöter i nämnderna.

Vår motion torde på det sättet redan ha gjort en viss nytta och få en

viss effekt. Jag skall därför inte ta ytterligare tid i anspråk här utan ber bara att än en gång få yrka bifall till reservationen.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Hernelius och Schött, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Schött begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 53 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herrar Hernelius och Schött.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Schött begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	--	266
Nej	--	36
Avstår	--	5

§ 4 Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 54 i anledning av motion om en utredning angående den kommunala nämndorganisationen.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5 Den ekonomiska planeringen

Föredrogs finansutskottets betänkande nr 38 i anledning av motioner angående den ekonomiska planeringen.

I detta betänkande behandlades motionerna

1972:399 av herr Fälldin m. fl. (c) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om skyndsamt parlamentarisk utredning om formerna för en långsiktig reformplanering i enlighet med motionens syfte,

1972:401 av herr Helén m. fl. (fp) vari, såvitt nu var i fråga, hemställdes att riksdagen dels begärde att Kungl. Maj:t uppdrog åt en parlamentarisk utredning att lägga fram förslag till förbättrad och utbyggd statlig ekonomisk planering, dels begärde att Kungl. Maj:t tog initiativet till en samordnad verksamhetsplanering, där väsentliga vinster skulle uppstå genom större satsning på förebyggande åtgärder, bättre hushållning och sparsamhet på områden med gemensamma uppgifter för stat, landsting och primärkommuner,

Nr 133

Onsdagen den
6 december 1972

*Den ekonomiska
planeringen*

1972:813 av herrar Fällidin (c) och Helén (fp) vari, såvitt nu var i fråga, hemställts med hänvisning till motiveringen i motionen 1972:812 att riksdagen beslutade att hos Kungl. Maj:t anhålla att en parlamentarisk utredning tillsattes med uppgift att utarbeta riktlinjer för en ekonomisk planering i enlighet med vad som anförts i motionen 1972:812.

Utskottet hemställde
att riksdagen

1. beträffande parlamentarisk utredning rörande ekonomisk planering med avslag på motionerna 1972:399, 1972:401 och 1972:813, de båda sistnämnda såvitt nu var i fråga, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anförde,

2. beträffande samordnad verksamhetsplanering skulle avslå motionen 1972:401 såvitt nu var i fråga.

Reservation hade avgivits av herrar Löfgren (fp), Kristiansson i Harplinge (c), Burenstam Linder (m), Åsling (c), Fägelsbo (c), Brundin (m) och Möller i Göteborg (fp), som ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen

1. beträffande parlamentarisk utredning rörande ekonomisk planering med bifall till motionerna 1972:399, 1972:401 och 1972:813, de båda sistnämnda såvitt nu var i fråga, hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om skyndsamt parlamentarisk utredning om formerna för den långsiktiga samhällsplaneringen i enlighet med vad reservanterna anförde,

2. beträffande samordnad verksamhetsplanering med bifall till motionen 1972:401, såvitt nu var i fråga, hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om initiativ till en samordnad verksamhetsplanering i syfte att åstadkomma en ökad satsning på förebyggande åtgärder och bättre hushållning med offentliga medel i enlighet med vad reservanterna anförde.

Herr KRISTIANSSON i Harplinge (c):

Herr talman! Finansutskottets betänkande nr 38 gäller behandlingen av motionen 399 av herr Fällidin m. fl. och motionen 401 av herr Helén m. fl. I den förstnämnda motionen hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om en skyndsamt parlamentarisk utredning av formerna för en långsiktig reformplanering i enlighet med motionens syfte. I den senare motionen begärs i den första att-satsen att Kungl. Maj:t uppdrar åt en parlamentarisk utredning att lägga fram förslag till en förbättrad och utbyggd statlig ekonomisk planering. Motionerna är sålunda i sina yrkanden samstämmiga, och det gäller också i stora drag motiveringarna, som är ganska utförliga. Jag skall inte gå in på dem. Jag vill hänvisa till dem i trycket.

Vad det gäller här är sålunda inte frågan om en ny utredning beträffande samhällsekonomin, utan det är frågan om en parlamentarisk utredning – vi har kommit fram till det i reservationen – om hur den framtida långsiktiga reformplaneringen skall bedrivas i vårt land. Vi tror mot bakgrunden av behovet och angelägenheten av en god planering att det är väsentligt att man också är på det klara med hur den här planeringen skall ske.

Sektor för sektor är samhället ganska väl täckt av utredningar. Det gäller nog alla delavsnitt. Vi har därtill också en långtidsutredning som förser oss kontinuerligt med ett basmaterial som är bra som ett bra grundmaterial. Men vad det här är fråga om är sålunda en planering av övergripande art.

Jag tror att behovet av en sådan är mycket starkt motiverat, beroende på inte minst samhällets struktur i dag och med tanke på de förändringar som vi sannolikt har att emotse. Den offentliga sektorns tillväxt på senare år nödvändiggör naturligtvis i sig själv en mycket god planering. Vi ställs dessutom alltmer inför behovet av prioriteringar framöver, inte minst med tanke på det trånga ekonomiska utrymme som till synes blir rådande framöver. Här blir det sannolikt nödvändigt med avvägningar mellan dels den offentliga och dels den privata sektorn men naturligtvis också avvägningar och prioriteringar inom den offentliga sektorn, på både kort och lång sikt.

De här motionerna har ju blivit i vederbörlig ordning remitterade dels till statskontoret, dels till Handels utredningsinstitut. Även om utskottsmajoriteten här skriver att statskontoret stannat för att man skulle ställa sig avvaktande, vill jag ändå utläsa en positiv syn på motionerna såväl ifrån statskontoret som ifrån Handels utredningsinstitut. Utskottsmajoriteten erkänner behovet av en god planering och samordning. Jag skall här citera vad utskottsmajoriteten skriver:

”Den långsiktiga planeringen har ökat starkt i omfattning under efterkrigstiden. Det gäller såväl i Sverige som utomlands. Det gäller för staten, kommunerna och inom det privata näringslivet. Till en del förklaras detta av att beslutsfattarna i dagens samhälle i större utsträckning än tidigare möter valsituationer där ställningstagandet har konsekvenser långt in i framtiden. Men det torde också till en del förklaras av att man mer allmänt kommit till ökad insikt om de långsiktiga följderna av beslutsfattandet på olika områden. Behovet av långsiktigt beslutsunderlag har därigenom blivit större. Samtidigt har kraven på konsekvens och samordning av planering och beslutsfattande inom samhällsökonomi skärpts.” Det är således majoritetens skrivning. Också i fortsättningen är skrivningen sådan att den lika väl, tycker jag, kunde ha utmynnat i ett tillstyrkande av motionerna.

Vi skiljer oss självfallet på en punkt, nämligen i fråga om hur denna utredning skall ske. Majoriteten förklarar att arbetet skall klaras av inom Kungl. Maj:ts kansli. Jag vill inte på något sätt betvivla att man har eller kan skaffa sig resurser för detta, men vi reserverar menar nog att en sådan här övergripande utredning bör göras sådan att parlamentarikerna får insyn i den. Det är där den stora skillnaden ligger, i varje fall som jag har kunnat finna.

Jag vill hävda – det är reservanternas syn – att det är väsentligt att göra en sådan här översyn med parlamentarikerinslag. Då får man frågan allsidigt belyst. Det är det ena skälet. Det andra skälet är att man därtill får frågan på ett annat sätt förankrad inom de olika politiska intressegrupperingarna.

Med det sagda, herr talman, vill jag yrka bifall till den reservation som är fogad till utskottsbetänkandet.

Onsdagen den
6 december 1972

*Den ekonomiska
planeringen*

Herr BRUNDIN (m):

Herr talman! Herr Kristiansson i Harplinge har redovisat reservationens innehåll, och herr Möller i Göteborg kommer att göra det ytterligare. Jag skall därför inte uppehålla mig alls vid reservationen som sådan. I stället ber jag att få göra en liten jämförelse.

Ett förslag från Kungl. Maj:t behandlas för närvarande i näringsutskottet. Riksdagen kommer att få ta ställning till frågan under nästa vecka. Behandlingen i näringsutskottet är inte klar, men jag vågar ändå göra den gissningen att riksdagen i fullständig enighet kommer att besluta i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag att det skall åläggas företagen i vårt land att till samhället i första hand till länsstyrelserna -- redovisa sina kortsiktiga och litet mera långsiktiga planer.

Enligt det förslag som föreligger skall man ett par gånger om året redovisa femårsplaner. Länsstyrelserna skall sedan samla ihop alla dessa planer och ha dem såsom bedömningsunderlag. De skall distribuera dessa planer till de kommunstyrelser som är närmast berörda av planerna. Det är planer beträffande företagens investeringar, utbyggnad samt utökning eller reduktion av arbetskraft etc. Sannolikt kommer riksdagen att i enighet besluta härom.

Vad vi reserverar nu föreslår är att också staten skall göra en mera långsiktig planering av sin verksamhet och redovisa den. Då säger socialdemokraterna nej. Det vill man inte vara med om. Man säger att det är svårt, och det håller jag gärna med om. Det är också därför som förslaget har fått formen av ett förslag om en utredning, som skall ha till uppgift att skyndsammast möjligt framlägga förslag om formerna för den långsiktiga samhällsplaneringen.

Det gäller alltså vilka prioriteringar som skall göras, t. ex. under en framför oss liggande femårsperiod, prioriteringar som gäller t. ex. industriella investeringar, sparande, vilka reformer som skall genomföras, vilket utrymme som enligt planerna kommer att finnas för privat konsumtion etc. Det skulle vara informationer som skulle ha stor betydelse för företagen när de skall göra upp sina femårsplaner, lika väl som företagens femårsplaner är av betydelse för samhällets planering. Reciprociteten finner jag vara alldeles nödvändig, men den vill socialdemokraterna inte gå med på.

Det finns många osäkerhetsfaktorer i företagens bedömning av den framförliggande femårsperioden. Många företag måste ta hänsyn till den ekonomiska utvecklingen på främmande marknader eller produktutvecklingen hos konkurrenter, både inom och utom landet, för att nämna ett par exempel.

En annan osäkerhetsfaktor som företagen har när de så småningom skall verkställa det beslut som riksdagen sannolikt fattar nästa vecka gäller frågan om vilka planer samhället har för de närmaste fem åren. Jag tycker det vore ganska rimligt att samhället i möjligaste mån undantröjde den osäkerheten genom att ställa samma krav på sig självt som det ställer på näringslivet. Man kan naturligtvis säga att det är ofantligt mycket lättare att överblicka utvecklingen under en femårsperiod i ett enskilt företag än i hela samhället. Ja, det är möjligt att det ligger en viss sanning i det, men det är också en väldig skillnad mellan den kapacitet ett enskilt

företag kan mobilisera för en sådan planering och den kapacitet som samhället kan mobilisera i form av expertis. Därför skulle jag gärna vilja till utskottsmajoritetens talesman ställa frågan: Varför i all rimlighets namn skall det vara sådan skillnad mellan de krav man riktar mot näringslivet och de krav man riktar mot samhället? Finns det ingen kommunikation mellan de socialdemokratiska ledamöterna i finansutskottet och deras kolleger i näringsutskottet? En sådan kommunikation hade kanske gjort att de i det här ärendet inte behövt komma fram till skilda meningar.

Herr MÖLLER i Göteborg (fp):

Herr talman! I en rad u-länder har man numera ekonomiska långtidsplaner som anger statsmakternas viljeinriktning. I Sverige har vi inte ens det. Den planering som finns hos oss sker till stor del i långtidsutredningens form. Som bekant utgör dessa långtidsutredningar inga program som regering eller riksdag har antagit, utan de är expertprognoser, alltså förutsägelser grundade på försök att inom vida ramar gissa sig till vilka avvägningar mellan olika delmål som statsmakterna måhända skulle föredra. Ändå gäller vad Gunnar Myrdal formulerat redan på 1950-talet: "Planering kräver auktoritativa beslut. Den är sålunda politisk och viljemässig snarare än abstrakt och akademisk."

Detta är den ena stora bristen i svensk långtidsplanering: bristen på politisk viljeanknytning till flerårsplanerna.

Den andra stora bristen är att det saknas rullande planering. De femåriga långtidsutredningarna blir av naturliga skäl allt sämre förankrade i verkligheten då de fem åren lider mot sitt slut. Framför allt under de båda sista åren av en femårsperiod är dels det återstående perspektivet för kort, dels har mycket hänt under de föregående tre åren som inte var förutsett och som nu ändrat situationen. Det är med tanke på detta som vi i partimotionen 1972:401, vilken nu behandlas liksom partimotionen 1972:399, trycker på behovet av en rullande planering, där femårsplanerna förnyas vart tredje år.

Den tredje bristen i flertalet av långtidsutredningarna består i avsaknaden av ett perspektiv på mycket lång sikt. Med norskt mönster, som i många hänseenden borde vara ett föredöme för oss och som presenteras på s. 15–18 i den först nämnda motionen, borde vi ha s. k. perspektivanalyser på längre sikt, t. ex. på 10 å 20 år. För vissa enskilda sektorer i ekonomin sker nu en sådan skissbetonad planering, men någon fullständig täckning är det inte fråga om och någon sammanvävning av delplanerna sker inte. Ändå är det bara utifrån en bedömning av den verkligt långsiktiga målsättningen av samhällsutvecklingen som varje femårsplan kan konstrueras, utgörande en första länk i en lång kedja. Jag vill fråga utskottets ordförande, som talar härnäst, om inte finansutskottets besök i Norge gav vissa intryck som kunde vara till nytta för den svenska ekonomiska planeringen, bl. a. på denna punkt.

Herr talman! Vi har alltså i Sverige inga alternativa konjunkturprognoser, vilket vi diskuterade här den 15 november, vi har ingen politisk förankring för långtidsutredningarna, vi har ingen rullande planering och vi har oftast ingen perspektivplanering. Det vi har är en ettårig budget

Onsdagen den
6 december 1972

*Den ekonomiska
planeringen*

och den faktiska ekonomiska politiken – och ingen som ser dess resultat under de gångna två åren kan bli glad.

Avsikten med en förbättrad planering som ger kunskap om utvecklingen och ramar för dess styrning är inte att detaljreglera det ekonomiska livet. Tvärtom! Det är just bl. a. för att minska behovet av att göra olika punktuttryckningar när utvecklingen har gått snett, som en bättre ramplanering behövs. En bättre planering, politiskt förankrad och gärna med några alternativ skisserade så att man är förberedd om utvecklingen t. ex. i fråga om konjunkturerna inte blir den förutsedda, är ett sätt att bättre möta verklighetens påfrestningar i tid och minska behovet av improvisationer långt i efterhand då utvecklingen tagit en oväntad form. För dem som anser att verkligheten är den största fienden borde detta vara något att begrunda.

Den mångskiftande verkligheten kräver just en god och mångsidig planering, vilket herr Brundin med sin intressanta uppslagsända belyste.

Utskottsmajoriteten anför några synpunkter som marginellt skulle förbättra planeringssituationen. Men i de stora frågorna är dess inställning såsom framgår av s. 6 i finansutskottets betänkande att konkreta handlingsprogram på olika områden är ett arbete som bäst organiseras och samordnas inom *Kungl. Maj:ts kansli* och att prövning av långsiktiga ekonomiska problem lämpligen bör göras genom direktiv eller på annat sätt av *Kungl. Maj:t*. Vi reser vanter från de tre icke-socialistiska partierna anser dessa frågor vara så viktiga, att det klart bör sägas ifrån att de skyndsamt bör ses över av en utredning och att denna blir parlamentarisk, vilket herr Kristiansson i Harplinge nyss poängterade. (Riksdagens revisorer har i det utlåtande som är bifogat civilutskottets betänkande nr 18 dokumenterat, att inte ens departementsuppdelningen i kanslihuset tycks vara lämplig för planeringsfrågorna.)

Denna parlamentariska utredning borde kunna tillsättas snarast. Den kan börja med att studera de utländska erfarenheter som finns och diskutera principfrågor rörande perspektivplanering osv. för att när budgetutredningen lagt fram sitt definitiva förslag, vilket sker redan under första halvåret 1973, sätta i gång med att konkret utforma sina ställningstaganden.

Att man behöver vänta med att göra någonting till dess budgetutredningen blir färdig är därför ett argument som inte håller.

Hur viktigt det är med en utredning – som självklart bör vara parlamentariskt sammansatt på detta betydelsefulla område där politiken griper in på alla sätt – framgår i sak av statskontorets yttrande, som finns med i utskottsbetänkandet. Där redovisas olika vägar för att lösa olika delproblem vid planering. Just därför att flera lösningar är tänkbara är det viktigt att frågorna får en samfällid behandling och inte t. ex. bara studeras inom kanslihuset – med risk för att insynen blir ringa och resultatet endast deljusteringar.

Vid all planering är det av stor vikt att en vidare syn på välfärd utgör en av grunderna. Man får inte bara vara hänvisad till renodlat ekonomiska mått såsom BNP. Den frågan diskuterade vi den 15 mars i år i samband med anslagen till statistiska centralbyrån. Jag nöjer mig med att hänvisa till vad som då anfördes.

Låt mig i fråga om yrkandet nr 2 i reservationen bara helt kort konstatera, att greppet med förebyggande åtgärder är väsentligt för att ta till vara möjligheterna till besparingar. Som dessutom påpekas i motionen och även av statskontoret måste nya utgiftsönskemål ställas mot en omprövning av redan utgående anslag i pågående verksamheter. "Ompröva det etablerade" är en viktig princip för ett budgetarbete i sparsamhetens tecken.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr EKSTRÖM (s):

Herr talman! Jag skall allra först svara herr Möller i Göteborg beträffande de intryck som finansutskottet fick vid sitt besök i Norge i fjol. Jag har den bestämda känslan av att folkpartiet här i Sverige är mera imponerat av norrmännens långtidsplanering än vad norrmännen är själva. Det är klart att vi fick många intressanta uppslag, men jag är inte alldeles övertygad om att dessa skulle utgöra lösningen på de problem som man nu tror sig finna här i Sverige.

Det har redan tidigare under debatten framhållits att den långsiktiga planeringen har ökat starkt i omfattning under efterkrigstiden, och det gäller inte bara för statens del. Det gäller också planeringen inom länsstyrelserna, inom kommunerna och i stor utsträckning inom näringslivet. För att ge litet perspektiv på vår diskussion om den statliga planeringen är det viktigt att redan från början slå fast att den utgör en mycket begränsad del av planeringsaktiviteten. Vårt samhälle är synnerligen decentraliserat; för alla som sysslar med ekonomi och samhällsplanering och som inte förläst sig på centerns pamfletter är det ingen överraskning. Vi vill också ha det så. Det är de flera hundra kommunerna, det är de många tusen företagen, det är de många miljonerna enskilda medborgarnas beslut som spelar den stora rollen i svenska ekonomi.

Det allra sista är ingen överdrift. I finansutskottet har vi suttit och vändats åtskilliga gånger med prognoser över den privata konsumtionen och över sparbenägenheten. Vi har svårt att beräkna dessa faktorer i svensk ekonomi därför att de enskilda människorna själva bestämmer. På samma sätt är det med företagens investeringsprognoser: vi möter kvalificerade gissningar, men med säkerhet kan ingen säga någonting förrän i efterhand.

Jag vill ha sagt detta därför att planeringen är svårare ju mer decentraliserat beslutsfattandet är. Det är alltid så enkelt för en kritiker av regeringspolitiken eller någon annat att säga att "det beror på dålig planering". Enligt min mening förhåller det sig så att vi får bestämma oss för vad vi önskar – en hård dirigering eller utrymme för de många beslutsfattarna och därmed inte sällan avvikelser från en utveckling som vi hade förväntat.

Det finansutskottets betänkande om ekonomisk planering som vi diskuterar här har sin utgångspunkt i de två motioner som har berörts av föregående talare. Senast finansutskottet behandlade långsiktiga planeringsfrågor var i utskottets betänkande nr 30 år 1971 i anledning av kompletteringspropositionen det året. I den propositionen redovisade nämligen regeringen sin syn på den senaste långtidsutredningen. Tyvärr

hade utskottet då mycket begränsad tid på sig för att sätta sig in i och bereda de många och viktiga frågor som långtidsutredningen aktualiserat. Som så ofta trängdes de långsiktiga problemen i viss mån undan av de dagsaktuella problemen rörande stabileringspolitikens omfattning och utformning.

De motioner som reservanterna redogjort för berör i stor utsträckning tekniska problem – frågor om hur långtidsplaneringen bäst bör organiseras, vilka instanser som bör delta i arbetet, hur långa planeringsperioderna bör vara osv. Allt detta är sakfrågor, där man inte borde ha väntat sig så mycket av partipolitiskt skiljaktiga meningar. Vi startade också arbetet i utskottet med de här frågorna i den fromma förhoppningen, att det skulle vara möjligt att komma fram till enighet – i varje fall i fråga om det väsentliga.

En viss grund för min optimistiska inställning på den här punkten tyckte jag mig ha i det förhållandet, att man samtidigt arbetade fram i stort sett enhälliga förslag när det gäller riksdagen och den långsiktiga försvarsplaneringen. Det är förslag som senare i kväll kommer upp till kammarens prövning. Nu visade det sig snart att det inte förelåg förutsättningar att uppnå enighet i planeringsfrågorna inom finansutskottet. Företrädarna för de borgerliga partierna deklarerade på ett tidigt stadium att de inte trodde på möjligheten att vi skulle komma fram till en enhetlig syn. Man ville inte vika från några i motionerna framförda krav, och därmed ryckte man tyvärr, enligt min mening, undan förutsättningarna för en gemensam skrivning.

Vad är det då som motionärerna vill? Ja, det kanske inte är så lätt att klara ut. Läser man motionerna får man ett intryck av att de vill ha mer av centraliserad planering. I centerpartimotionen talas t. ex. om att ett övergripande långtidsprogram lämpligen bör utarbetas i en planeringskommitté med representanter för de politiska partierna och möjligen även andra organisationer. Detta skall ske i nära kontakt med expertarbetet i den ekonomiska långtidsutredningen.

I folkpartimotionen är det centralistiska inslaget ännu tydligare. Där säger man att planeringsarbetet förutsätter ett centralt planeringsorgan. Förslagsvis vill man därför permanenta långtidsutredningens kansli och utvidga detsamma. Det centrala planeringsorganet skall leda och samordna planeringsarbetet och utarbeta flerårsplaner för den statliga sektorn samt för den fortsatta eller önskade utvecklingen inom den icke statliga sektorn. Läser vi däremot reservationerna har man kommit ganska långt bort från dessa tankegångar.

Jag skulle, herr talman, vilja ta upp vad utskottsmajoriteten och jag anser vara en mycket viktig principfråga. För att utveckla den vill jag återropa vad utskottet skriver på s. 6 i betänkandet. Det heter där: ”Idéer och program för det långsiktiga politiska handlandet förs i stor utsträckning fram av de politiska partierna och folkrörelserna. I en parlamentarisk demokrati har sedan i första hand regeringen ansvaret för att det utformas konkreta handlingsprogram för olika områden som läggs fram för riksdagen och prövas i sedvanlig ordning. Själva utarbetandet av dessa konkreta handlingsprogram torde enligt utskottets bedömning även i fortsättningen i betydande utsträckning komma att ske inom olika

utredningar respektive inom Kungl. Maj:ts kansli. Hur detta arbete bäst skall organiseras och koordineras torde få ankomma på Kungl. Maj:t att överväga."

Jag skulle vilja ställa den här uppfattningen mot den tankegång i samma fråga som utvecklas i motionen 399, dvs. centerpartiets motion om den långsiktiga samhällsplaneringen. Där heter det: "Den politiska långtidsplaneringen bör ha formen av handlingsprogram med riktlinjer för vissa tidsperioder, förslagsvis 5- och 10-årsperioder. För olika delområden bör finnas underordnade och detaljerade handlingsprogram, t. ex. för jämlikhetspolitiken, miljöpolitiken, regionalpolitiken och näringspolitiken. I den samordnade reformplaneringen bör resursanvändningen tidsplaneras för olika områden och prioritering ske mellan olika reformönskemål. Samtidigt måste planeringen vara smidigt anpassningsbar till utvecklingen. Reformplaneringen bör därför omprövas årligen – den bör vara en s. k. rullande planering.

Man torde kunna tänka sig olika former för utarbetande av det övergripande långsiktiga programmet. Lämpligast bör enligt vår mening vara att programmet utarbetas i en planeringskommitté med representanter för de politiska partierna och möjligen även andra organisationer."

Jag menar att här står två skilda uppfattningar mot varandra. Vår syn innebär att folkrörelser och partier lägger fram sina förslag och argumenterar för dem och att majoritetsmeningar som bildat regering lägger fram konkreta förslag som svenska folket genom sina ombud får ta ställning till här i riksdagen. En sådan ordning menar vi stimulerar debatt, helhetssyn och konsekvens i den politiska reformplaneringen.

Men centerpartiet hyllar utredningstanken. Det viktigaste är för dem tydligen att sätta sig ned och resonera i en utredning eller kommitté. Även om jag, som har en viss erfarenhet av statligt utredningsarbete, bör vara den siste att fördöma denna metod, har jag aldrig ansett att man skall sätta sig ned och resonera yvigt i mycket principiella frågor eller i frågor där man inte vet vad man vill. Kommittéer och utredningar är nog bra, men vi skall ha uppgifter enligt konkreta direktiv och inte ersätta folkrörelser och partier – det är dessa som skall utforma handlingslinjer och program.

Centerpartiet målar i sin motion upp linjerna för en stor planeringskommission som utformar ett övergripande program och knyter ihop underordnade, detaljerade handlingsprogram i stora perspektiv. Man nämner där, som jag nyss sade, bl. a. jämlikhetspolitiken som ett sådant område.

Jag kan inte underlåta att påpeka att riksdagen i år avslagit en motion, behandlad i inrikesutskottet, om en parlamentarisk utredning för att utarbeta ett sådant handlingsprogram för jämlikhetsområdet. Utskottets motivering var densamma som vår – detta är uppgifter för folkrörelserna och de politiska partierna. Det kan påpekas att centern inte fick något stöd alls i utskottet för sin tanke.

Som jag tidigare framhöll skiljer sig reservationen ganska mycket från det som anförs i motionerna. Den stora planeringskommissionen har kommit i bakgrunden. Man har blivit försiktigare i reservationen. Man lånar t. o. m. det avsnitt ur majoritetsskrivningen som handlar om hur

idéer och program för det långsiktiga politiska handlandet förs fram av de politiska partierna och folkrörelserna och om hur regeringen i en parlamentarisk demokrati i första hand är den som har ansvaret för att utforma konkreta handlingsprogram på olika områden.

Jag vill liksom utskottet starkt understryka nödvändigheten av att i dessa sammanhang klart skilja mellan prognos och program. Såvitt jag förstår har detta inte alltid skett i motionerna. Som jag ser det är 1970 års långtidsutredning i första hand att betrakta som en prognos över resurstillväxten inom olika områden av den svenska ekonomin under första hälften av 1970-talet och med utblickar fram emot 1990-talet. Långtidsutredningen skiljer sig därför från de reformprogram och den reformplanering som motionärerna talar om. De syftar såvitt jag förstår på konkret utformade handlingsprogram på olika områden. Aktuella exempel på sådana handlingsprogram är regeringens regionalpolitiska program och den fysiska riksplanen. Sådana handlingsprogram kräver mycket arbete. Vi behöver bara tänka på det mångåriga utredningsarbete som föregick det regionalpolitiska programmet.

Ser man saker och ting realistiskt går det inte att förneka, att det i många lägen råder en konflikt mellan en långtidsplanering av den typ som vi vill lägga fast i konkreta handlingsprogram för stora sektorer av samhällsekonomin och den stabiliseringspolitik som alltid måste föras. I den senare politiken måste man alltid vara beredd på att snabbt möta oförutsedda händelser med lämpliga motåtgärder. Företag kan vara obenägna att öka sina investeringar trots en lätt penningpolitik. Ett stort inflöde av utländsk arbetskraft kan snabbt förbytas i sin motsats. Bostadsbyggandet kan bromsas upp mera än vad som förutsatts. Allt detta innebär, såvitt jag förstår, att vi måste bevara en betydande grad av handlingsfrihet när det gäller den kortsiktiga ekonomiska politiken.

Det här sätter bestämda gränser för hur långt man kan gå i fråga om att binda den ekonomiska politiken i fastställda handlingsprogram, och då menar jag handlingsprogram som har betydelse ur planeringssynpunkt och som företag och kommuner kan rätta sitt handlande efter.

Som framgår av utskottets betänkande anser majoriteten att det även i framtiden kommer att föreligga behov av totala resursprognoser av långtidsutredningarnas typ. Man understryker det angelägna i att dessa sammanlänkas med den långsiktiga samhällsplanering som pågår inom andra instanser. Man anser det också värdefullt att andra målkonflikter än de stabiliseringspolitiska blir föremål för mera precisering och utförligare analys. Härigenom skulle regering och riksdag få ett beslutsunderlag som bättre belyser målkonflikterna mellan t. ex. ekonomisk tillväxt och välfärdsutjämning eller mellan strukturrationalisering och miljövärd.

För att realisera de här önskemålen kunde det enligt utskottsmajoritetens mening vara lämpligt, om regeringen i form av direktiv eller på annat sätt inför en kommande långtidsutredning presenterade de ekonomiska problem som framstår som politiskt mest relevanta och i behov av utredning. Däremot har utskottets majoritet inte blivit övertygad om att en parlamentarisk utredning av det slag motionärerna föreslagit skulle vara det bästa sättet att komma till rätta med de stora och komplicerade

problem som ryms inom den långsiktiga samhällsplaneringen.

Samhällsplanering är och bör vara en kontinuerlig process. Nya former och idéer växer ständigt fram. Nya metoder kan tas till hjälp. Departementsorganisationen har radikalt strukturerats om för att kunna fullfölja planeringsambitionerna. Riksdagsutskottet överhoppas med utrednings- och planeringsmaterial. Planeringsfunktionerna i länen har byggts ut. Vad skulle det då tjäna till att mot den bakgrunden tillsätta en utredning som skall försöka famna över hela den statliga planeringen? Och, mina herrar, varför i så fall endast den *statliga* planeringen?

Innan jag yrkar bifall till utskottets hemställan i det föreliggande betänkandet kanske jag inte helt skall glömma bort herr Brundin, som gjorde vissa jämförelser mellan näringsutskottet och finansutskottet och talade om bristande kommunikationer.

På näringsutskottets bord ligger det en proposition, i vilken föreslås att företagen i fortsättningen skall vara skyldiga att på kortare och längre sikt delge samhället sina planer beträffande investeringar, produktionsriktning och annat. Enligt herr Brundin borde finansutskottet se saken på samma sätt som näringsutskottet och tycka att det också kunde finnas skäl för samhället att redovisa sina planer för företagen. Men, herr Brundin, om vi skulle få det såsom det är skisserat i mittenpartiernas motioner, till vilken glädje skulle de planerna vara för näringslivet? Det är ju alldeles klart att de planerna skulle i många avseenden redovisa dels en socialdemokratisk linje, dels en borgerlig linje. Vad skulle näringslivet då ha att rätta sig efter?

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr MÖLLER i Göteborg (fp):

Herr talman! Herr Ekström nämnde i sitt anförande att det är svårt att beräkna den privata konsumtionen, sparbenägenheten och en del andra ting. Jag kan mycket väl hålla med om den saken, och det är väl om något ett argument för alternativ planering i fråga om konjunkturpolitiken. Även om jag tacksamt noterar vad herr Ekström sade, gör han det dock tre veckor efter det vi debatterade den frågan och herr Ekströms partivänner avslög förslaget om alternativa konjunkturprognoser. Men det är ändå glädjande att höra detta nu.

Vidare sade herr Ekström att vi måste bestämma oss: antingen gäller det att få en hård dirigering med en sådan planering som vi skisserat i folkpartimotionen eller gäller det att få en decentralisering. Men att sätta upp dessa två alternativ mot varandra är att ställa frågan på huvudet. Det krävs inte nödvändigtvis en mängd centrala beslut därför att man vill ha en god planering.

Herr Ekström sade också att det fanns en centralistisk tendens i folkpartimotionen. Ingalunda. Vi anser att det behövs en fullgod planering för riket, och den måste ske centralt. Den kan inte utföras på varje ort, hur skulle det se ut? Men just ett decentraliserat samhälle har ett gott stöd i en bra ramplanering. Om den ekonomiska planeringen är dålig, om den inte är upplysande för enskilda, för företag, för kommuner och för myndigheter – och om den viktiga ekonomiska politiken dessutom är dålig – så blir det med tiden en mängd

punktingripanden och centrala inbrott, som gör att samhället blir mer centraliserat. Alltså: en god upplysande ekonomisk planering, parad med en verkligt rörlig ekonomisk politik, ger förutsättningar för ett gott decentraliserat samhälle.

Herr Ekström frågade i slutet av sitt anförande: "Vad skulle det tjäna till med en utredning?" Jag tycker att den frågan strider mot vad utskottsmajoriteten själv anför på s. 6 och för vars räkning herr Ekström skrivit under betänkandet. Där heter det: "Det kan därför enligt utskottets mening vara lämpligt att Kungl. Maj:t – i form av direktiv eller på annat sätt – preciserar de långsiktiga ekonomiska problem som framstår som politiskt mest relevanta och i behov av utredning."

Här har utskottsmajoriteten i varje fall öppnat möjligheten av en utredning, och då skall man nog inte polemisera mot själva den tankegång vi har på oppositionssidan – nämligen att en utredning, som vi ser det, definitivt vore det rätta på den här punkten.

Vidare sade herr Ekström att han hade intrycket att folkpartiet är mer imponerat av den norska långtidsplaneringen än norrmännen själva och att han inte var övertygad om att deras lösning är den rätta på de problem som nu diskuteras här i kammaren. Det var inget argument i sak utan mer en hänvisning, och jag vill säga: Ta då reda på vilka olika alternativ i förhållande till den norska planeringen – som innehåller väldigt många ingredienser i sin uppbyggnad – som man kan ändra på eller vidareutbygga.

Det är i det sammanhanget vi hävdar att utredningen skall göras parlamentarisk. Ha inte på denna viktiga punkt attityden: Det är vi själva som genom direktiv till en utredning eller på annat sätt skall hålla i den för hela samhället och människorna så viktiga fråga som den ekonomiska planeringen – och därmed i viss mån den ekonomiska politikens grunder – utgör!

Den här debatten kan synas syssla med tekniska ting, herr talman, men i grund och botten gäller den de enskilda människornas väl och ve som är beroende av en god ekonomisk politik med en fast grundval.

Låt mig till slut bara notera vad som anförs i remissutlåtandet från Handels utredningsinstitut beträffande motionen 1972:401, nämligen bl. a.: "Det föreslås att planerna omarbetas vart tredje år och inrymmer i ett regeringens handlingsprogram för den nästkommande riksdagsperioden. Med de praktiska erfarenheter som Handels Utredningsinstitut haft av de två senaste långtidsutredningarna synes ett planeringssystem av den typ som motionärerna förordar ha betydande fördelar. Man skulle därmed troligen kunna undvika en del av den tungroddhet och brist på kontinuitet som utmärker de nuvarande femårsutredningarna."

Herr Ekström tog inte upp just frågan om kontinuiteten, dvs. rullande planering såsom princip. Det vore intressant om han har någon liten öppning att ange på den punkten, alltså i fråga om ekonomiska planer som delvis hakar in i varandra.

Herr KRISTIANSSON i Harplinge (c):

Herr talman! Utskottets ordförande började med att säga att planering av detta slag är svår; det är så många irrationella faktorer i

sammanhanget som man inte kan räkna med från början, och till dem hör inte minst de enskilda människorna. Det kan jag ge honom rätt i. Men om planeringen nu är svår är det kanske snarare ett skäl till att se över planeringen.

Herr Ekström beklagade att man inte hade uppnått enighet – tydligen om avslag på motionerna. När man får klart för sig att det skulle innebära ett avslag på den mest väsentliga punkten, nämligen att låta en parlamentarisk utredning se över detta frågekomplex, finns det naturligtvis inte så värst stor anledning att diskutera en samskrivning.

Det verkar som om utskottets ordförande i någon mån hade missuppfattat vad reservationen gäller. Den innehåller krav på utredning om formerna för den långsiktiga samhällsplaneringen, och det är ju inte någonting bestående. Om det visar sig att det inte är möjligt att realisera de tankegångar som framförts i motionerna, får man ju det klart för sig, och då får man väl fortsätta på det gamla viset. Men herr ordföranden menar väl inte att planeringen är så fullständig att den inte kan göras bättre? Även med bortseende från de irrationella företeelser som de enskilda människorna utgör finns det skäl att säga att man inte alltid har lyckats så bra.

Herr BRUNDIN (m):

Herr talman! Det är inte fråga om, herr Ekström, att med något bättre planeringsinstrument försöka åstadkomma en centraldirigering. Det är en total missuppfattning.

Det sägs i utskottsbetänkandet på tal om den utveckling av planeringsverksamheten som under senare tid ägt rum på olika områden, att detta inte är något avslutat skeende utan att det kommer att vidareutvecklas. Så har nu skett i företagen, och vi får hoppas att de kan ge ganska hyggliga uppgifter om sina planer för de närmaste fem åren, när de nu skall börja göra det i enlighet med det beslut som jag utgår från att riksdagen fattar i enighet nästa vecka.

Jag uppehöll mig tidigare något vid innehållet i ett näringsutskottsärende som vi skall behandla nästa vecka – det kan vara ganska rimligt att uppehålla sig vid framtiden just när man talar om planering. Jag tänker fullfölja den linjen genom att nämna ett ärende som vi skall behandla senare i dag. Jag skall citera följande ur försvarsutskottets betänkande nr 23:

”Beträffande riksdagens konstitutionella ställning och ansvar är det naturligt att liksom försvarsutredningen beakta den syn som har kommit till uttryck i grundlagberedningens huvudbetänkande. Den innebär bl. a. att riksdagen är det centrala statsorganet, som – om systematisk långtidsplanering äger rum – inte kan begränsa sin horisont till ettårsbudgeten. I budgetutredningens nyligen framlagda rapport med preliminära förslag beträffande programbudgetering på statsmaktsnivå m. m. har utredningen – – – , i likhet med grundlagberedningen och försvarsutredningen, framhållit det angelägna i att riksdagen får samma planeringshorisont som regeringen och myndigheterna.”

Det uttrycker ganska bra en del av det som vi har velat framhålla i vår reservation och en del av de krav som vi har ställt. När vi nu kräver att

företagen skall redovisa sina planer för en femårsperiod är det rimligt att också staten talar om vilka planer man har inom ramen för den politiska verksamheten – vilka olika reformer man kommer att prioritera etc. Det skulle ge företagen ett bättre planeringsunderlag och på det sättet bidra till att föra vidare den utveckling av planeringsverksamheten som har varit i gång under ganska lång tid.

Till sist, herr Ekström: Långtidsutredningen karakteriserades som en beskrivning av tillväxttakten under de närmast liggande åren, men det är kanske lika riktigt att kalla den en beskrivning av vilka konsekvenser som redan fattade beslut beräknas komma att få under den närmaste femårsperioden. Man skulle alltså med den i botten kunna kläda på det hela litet vidare med uppgifter om vad det är för någonting inom ramen för de politiska beslut som skall fattas, som skall tillkomma och ta resurser i anspråk, så att man därigenom kan få en klarare bild av vad som under de närmaste åren kommer att bli disponibelt för investeringar i näringslivet, privat konsumtion, hushållssparande etc. Det vore väsentliga informationer att ge till svenska folket, till riksdagen och till näringslivet.

Herr EKSTRÖM (s):

Herr talman! Det finns inte särskilt mycket att komplettera min tidigare framställning med, eftersom det i de anföranden som hållits inte har kommit fram så särdeles mycket nytt.

Herr Möller i Göteborg frågade mig i sitt första anförande vilka intryck jag hade fått vid finansutskottets besök i Norge, och jag deklarerade att jag för min del inte var särskilt imponerad. Herr Möller var inte belåten med det svaret, men det var den uppfattning jag har fått. Jag tillät mig också säga, att jag tror att man inte heller i Norge är så imponerad som man verkar vara i folkpartiet i Sverige.

Det är inget tvivel om att vi skall ha en god planering, och det är också därför som finansutskottet velat ge Kungl. Maj:t till känna vissa synpunkter. Vi trodde att det skulle finnas möjligheter att mötas, men på ett tidigt stadium gavs ju beskedet att det ändå förelåg borgerliga partimotioner, och dem kunde man inte gärna gå ifrån. Det borde i alla fall ha varit möjligt att skriva under just de synpunkter som vi har anfört.

Man påstår att det skulle vitalisera debatten om vi fick en utredning och i framtiden kanske skulle ha en stor programkommission. Jag tror raka motsatsen. Där skulle ju de olika partierna binda sig för sina uppfattningar och så skulle någonting omsider silas fram. Vi anser det riktigt – och det har ni reserverat också anslutit er till – att idéer och program växer fram i folkrörelser och politiska partier och att det ytterst är den sittande regeringen som har att svara för det program som framlägges. Vi har också sagt att det enligt vår mening kunde vara rimligt att en kommande långtidsutredning får vissa direktiv om vad som kan anses vara viktigast att få belyst.

Det verkar som om herrarna blir litet besvärade när jag talar om att era förslag är centralistiska, och jag förstår det, för det är de verkligen som de har framkommit i motionerna. Men jag skall göra det medgivandet att reservationen ser litet annorlunda ut än motionerna. Det är ju så vanligt i den här nya kammaren att ni på den borgerliga sidan först skriver yviga

motioner sida upp och sida ner, men sedan kommer ivern att skriva sig samman om reservationer i utskottet! Hur skulle de direktiv för en sådan här utredning se ut som skulle grundas på den reservation som ni nu har samlat er kring? Det skulle verkligen vara intressant att se hur de skulle kunna utformas.

Till herr Möller i Göteborg vill jag också säga att jag givetvis inte har någonting emot rullande planer. Som chefstjänsteman i en industrikommun i Norrland gjorde jag min första flerårsplan redan för ungefär 20 år sedan. Den var rullande, vi byggde på den varje år. Det är givetvis så det skall ske. Ute i landsting och kommuner finns det alltför många planer som man har gjort upp för fem år. När man börjar närma sig det femte årets slut, tar man fram planen ur lådan, dammar av den och tittar efter hur mycket det var som blev rätt av det man tänkte för fem år sedan. Det är alldeles klart att planer av den här arten skall vara rullande – i det avseendet har vi inte alls några delade meningar.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Löfgren m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Kristiansson i Harplinge begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkandet nr 38 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Löfgren m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Kristiansson i Harplinge begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Den omröstning gav följande resultat:

Ja	–	157
Nej	–	148
Avstår	–	2

§ 6 Riksdagen och försvarsplaneringen

Föredrogs försvarsutskottets betänkande nr 23 med anledning av propositionen 1972:103 angående riksdagen och försvarsplaneringen jämte motion.

I propositionen 1972:103 hade Kungl. Maj:t, under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 22 september 1972, berett riksdagen tillfälle att avge yttrande över vad föredragande departementschefen anfört om riksdagen och försvarsplaneringen.

Onsdagen den
6 december 1972

*Riksdagen och
försvarsplaneringen*

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:
"På grundval av 1970 års försvarsutrednings betänkande (SOU 1972:48) Riksdagen och försvarsplaneringen föreslås i propositionen att ett parlamentariskt deltagande i försvarets planering kommer till stånd. Deltagandet föreslås få formen av insyn i planeringen genom att riksdagens utrikes- och försvarsutskott hålls underrättade om innehållet i anvisningar för viktigare studie- och planeringsmoment och om de överväganden som har föregått anvisningarna. Utrikes- och försvarsutskotten föreslås också bli informerade om vissa studieresultat samt om innehållet i och ställningstagandena till aktuella perspektiv- och programplaner."

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1972:1727 av herr tredje vice talmannen Virgin m. fl. (m) vari hemställts att riksdagen skulle besluta

1. att lämna Kungl. Maj:ts redovisning i propositionen 1972:103 utan erinran, dock med uttalandet att metoden tills vidare endast borde tillämpas på försök,
2. att hos Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t skulle tillsätta en parlamentarisk kommitté med de uppgifter som i motionen angetts.

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle

1. avslå motionen 1972:1727 såvitt avsåg hemställa om en parlamentarisk kommitté med de uppgifter som i motionen angetts,
2. avslå motionen 1972:1727 såvitt avsåg uttalande av riksdagen att metoden för parlamentarisk insyn i försvarsplaneringen endast borde tillämpas på försök,
3. med anledning av propositionen 1972:103 som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört om riksdagen och försvarsplaneringen.

Reservation hade avgivits beträffande tillkallande av en parlamentarisk kommitté och tillämpning av metoden för parlamentarisk insyn endast på försök

av herr Petersson i Gäddvik (m) och herr tredje vice talmannen Virgin (m), som ansett att utskottet under 1 och 2 bort hemställa,
att riksdagen

1. med bifall till motionen 1972:1727 i denna del skulle anhålla att Kungl. Maj:t tillsatte en parlamentarisk kommitté med de uppgifter som reservanterna angett,
2. med bifall till motionen 1972:1727 i denna del som sin mening uttalade att metoden för parlamentarisk insyn i försvarsplaneringen endast borde tillämpas på försök.

Herr PETERSSON i Gäddvik (m):

Herr talman! I det föreliggande betänkandet nr 23 från försvarsutskottet behandlas frågan om riksdagen och försvarsplaneringen.

I propositionen har Kungl. Maj:t berett riksdagen tillfälle att avge yttrande över vad försvarsministern anfört om riksdagen och försvarsplaneringen.

Försvarsministern har följt det förslag som 1970 års försvarsutredning avlämnat i frågan.

Försvarsutskottet har inför beredningen av ärendet inhämtat yttrande av konstitutionsutskottet och utrikesutskottet.

Försvarsutredningen har vid sina grundläggande överväganden be-
träffande parlamentariskt deltagande i försvarsplaneringen ansett att det
ligger i linje med den allmänna politiska viljeinriktningen i landet att
riksdagen ges ökade möjligheter att delta i försvarets långsiktiga
planeringsprocess. Den uppfattningen delas av försvarsutskottet, som
anser att riksdagen såsom det centrala statsorganet inte bör begränsa sin
horisont till ettårsbudgeten, när systematisk långtidsplanering äger rum,
och för försvaret har det ju sedan länge funnits metoder för långsiktis-
planering. Vi anser att riksdagen bör få samma planeringshorisont som
regeringen och myndigheterna.

Utskottet är också enigt om att ett riksdagens deltagande i försvars-
planeringen, som innefattar någon form av godkännande men inte ingår i
riksdagens ordinarie beslutsprocess, kan skapa svårigheter. Viktiga pro-
blem och planeringsresultat med konsekvenser på lång sikt bör i stället
underställas riksdagen genom en proposition.

Vi anser emellertid att det är värdefullt med ett förfarande som
innebär en kvalificerad insyn i försvarsproblematiken men som inte
förutsätter ställningstagande från riksdagsledamöternas sida. Av skäl som
utredningen anfört bör den orienterande insynen ges till utrikes- och
försvarsutskotten. De har båda till uppgift att före kammarens ställnings-
tagande bereda ärenden som på olika sätt har betydelse för säkerhets- och
försvarspolitik. Utskotten kan ges en ingående belysning av problemen,
eftersom tystnadsplikt gäller för ledamöter, suppleanter och tjänstemän.

Vi i utskottet vill särskilt understryka att insynsförfarandet inte
medför någon ändring i utskottens rätt att själva inhämta information i
olika avseenden och från olika myndigheter samt att underlåtenhet från
ett utskotts sida att, med anledning av lämnad information, i riksdagen
väcka en fråga genom initiativ inte innebär något ställningstagande av
utskottet eller dess ledamöter. När det gäller frågan om formerna för
samordningen mellan utrikes- och försvarsutskotten vid mottagande av
information anser försvarsutskottet att det bör ankomma på de båda
utskotten att besluta om detta.

Försvarsutskottet har målmedvetet sökt bredda och fördjupa sina
kunskaper om landets totalförsvar, bl. a. genom ett flertal studiebesök
och särskilda orienterande genomgångar. Utöver det omfattande löpande
arbetet med beredning av propositioner och motioner har utskottet
vidare, i enlighet med grundlagberedningens intentioner, intresserat sig
för hur fattade beslut har utfallit i verkligheten. Utskottet har också
påbörjat en särskild uppföljning av vissa ämnesområden som har stort
principiellt och ekonomiskt intresse. Med denna inriktning av verksam-
heten bör den särskilda orienterande insynen i försvarsplaneringen bli ett
värdefullt komplement i utskottets arbete.

Även vi inom moderata samlingspartiet anser att systemet bör
tillämpas, men vi vill att det skall ske försöksvis. Vi tror att just den insyn
i försvarsplaneringen, som ledamöter och suppleanter i försvars- och

Onsdagen den
6 december 1972

*Riksdagen och
försvarsplaneringen*

utrikesutskotten får, också kan vara av värde för riksdagsledamöter i kommande försvarsutredningar. Jag tycker att enbart en uppräknig av de ämnesområden, som försvarsutskottet i nuläget anser bör särskilt bevakas, talar för att även med god tillgång på kansliresurser och bästa möjliga arbetsplanering är det av tidsskäl omöjligt för utskottet eller försvars- och utrikesutskotten att ersätta försvarsutredningar.

De ämnesområden som jag tidigare nämnt och som vi anser bör särskilt övervakas är t. ex.:

1. Värnpliktsutbildning/medinflytande.
2. Rationalisering av fredsorganisationen.
3. Pansarbrigader/stridsvagnsutveckling.
4. Utveckling och anskaffning av utbåtar.
5. Studier beträffande "flygplan 80" och beträffande framtida kapacitet för luftförsvar.
6. Skyddsrumspolitiken.
7. Försörjningsberedskapen.
8. Försvarets planeringssystem. Tillämpning och utvecklingsarbete.

De flesta av dessa ämnesområden, och inte minst avvägningen av resurser dem emellan, måste ingå i såväl perspektivplaner som programplaner, och därtill kommer för en försvarsutredning behovet av grundliga studier i den internationella miljön m. m. Vi moderater tror alltså inte att det är möjligt att i utskottsarbetet uppnå samma grundliga insikter inom det omfattande totalförsvarsområdet som man kan få i särskilda utredningar. Vi anser att systemet med parlamentariska försvarsutredningar som återkommer med några års mellanrum och leder till långsiktiga försvarsbeslut bör bibehållas.

Alla möjligheter bör också prövas för att återställa den enighet i stort som funnits mellan de fyra demokratiska partierna om den försvarsförmåga som vårt lands säkerhetspolitiska läge kräver. Hoppfullt är vidare att även utskottsmajoriteten — om också något svävande — anser att utredningar bör kunna tillkallas för att utreda viktiga försvarsproblem. Och till de viktiga försvarsproblemen måste rimligen hänföras den långsiktiga bedömningen av vad landets totalförsvar kräver. Såvitt jag förstår går det också att ge tidsmässigt utrymme i försvarsplaneringen för att inpassa parlamentariska försvarsutredningar.

Herr talman! Enligt vår mening är hela det nya planeringssystemet och dess utnyttjande i de politiska försvarsbesluten redan nu moget för en översyn i en egen parlamentarisk utredning. Visserligen kan det sägas att det nya planeringssystemet bara har funnits en kort tid, men erfarenheterna av hur planeringen utnyttjats av regeringen och även av den senaste försvarsutredningens majoritet har i hög grad skadat tilltron till hela planeringssystemet. Det fanns på många håll stora förväntningar på det nya systemet, då det infördes, men det fanns också varnande röster som beskrev hur sårbara planeringssystem är, om de sköts illa. Jag vill här återge ett avsnitt ur herr Virgins anförande vid riksdagsbehandlingen 1970. Herr Virgin sade då bl. a.: "Alla planeringssystem kräver följsamhet och konsekvens i den ekonomiska tillämpningen om de skall fylla någon uppgift. 1968 års ogenomtänkta försvarsbeslut bröt sönder den dittills tillämpade planeringen och gjorde många års arbete och

betydande ekonomiska satsningar värdelösa. Det nya systemet är i detta hänseende precis lika känsligt som det gamla. Även vid dess tillämpning kommer det bara att betyda bortkastad tid och pengar, om det inte konsekvent och utan ryckighet fullföljs med anslagsramar som är anpassade till den beslutade inriktningen."

Herr Virgin uttalade också den förhoppningen "att regeringen skulle finna det svårare att nonchalera och slå sönder en planering som bär dess egen signatur".

Hur har då det nya planeringssystemet utnyttjats? Det sattes på prov vid förberedelserna för 1972 års försvarsbeslut. Det nya planeringssystemet förutsätter att perspektivplaner uppgörs för 15 år framöver. Regeringen angav i sina direktiv bland annat för det militära försvaret olika studieramar. Detta innebar att det angavs en ekonomisk "strut", inom vilken olika strukturer och alternativ skulle studeras. Resultatet av dessa studier presenterades i ÖB 71:s perspektivplan. Regeringen gav sedan direktiv för de ekonomiska ramarna för programplaner som omfattade de första fem åren av perspektivplanen. I dessa direktiv fanns vissa ramar som rymdes inom perspektivplanernas ekonomiska "strut", men i direktiven ingick även ramar som låg lägre än den lägsta ram som ÖB tidigare av regeringen ålagts att studera i det långsiktiga perspektivet.

När sedan regeringens förslag till femårig medelsram överlämnades till riksdagen påpekade ÖB i tjänsteskrivelse att denna ram låg 150 miljoner kronor under den lägsta ram som han ålagts utreda och att varken ÖB eller försvarsutredningen behandlat eller utrett konsekvenserna av denna låga nivå.

Socialdemokraterna i utskottet var inte helt oberörda av detta, vilket framgår av att de på tal om planeringen bl. a. skrev att den "innefattar en strävan att kartlägga åtgärder som ger handlingsfrihet i ett längre perspektiv. F. n. och i detta sammanhang bör endast konstateras att planeringsunderlaget är behäftat med viss osäkerhet."

Om detta avsnitt påpekade de borgerliga i en gemensam reservation att de instämde i vad försvarsministern själv hade uttalat, nämligen att "till försvarsutredningens viktigaste uppgifter hör att skapa handlingsfrihet beträffande försvarets utformning i framtiden". Och vidare: "I de låga ramar som nu har föreslagits för det militära försvaret och civilförsvaret blir emellertid handlingsfriheten starkt begränsad. Varken försvarsutredningens majoritet eller departementschefen har kunnat ens något så när fullständigt ange konsekvenserna i olika avseenden."

Reservanterna begärde därför att Kungl. Maj:t till 1973 års riksdag skulle redovisa konsekvenserna av försvarsbeslutet och de åtgärder som kunde vidtagas för att i särskilt viktiga avseenden öka handlingsfriheten, en begäran som socialdemokrater och kommunister avlog. Jag finner det oförklarligt att ett sådant naturligt och rimligt önskemål avvisades.

Även efter vårens riksdagsbeslut har myndigheterna påtalat gapet mellan ålagda uppgifter och tilldelade anslag samt avsaknaden av planering för av regeringen beslutad medelstildelning. Den 24 augusti i år anförde t. ex. civilförsvarsstyrelsen att regeringens planeringsram inte ansluter till någon av ramarna i perspektivplan 1972/87 och att tidigare mål och produktionsplaner i betydande utsträckning måste ändras samt

Onsdagen den
6 december 1972

*Riksdagen och
försvarsplaneringen*

att ett genomarbetat förslag härför tidigast kan föreligga till perioden 1974–1979. I höst har ÖB överlämnat ett komplement till planen för det militära försvaret för åren 1973 till 1978. I detta anför han med skärpa "att i försvarsbeslutet 1972 uttalade intentioner och angiven ambitionsnivå icke kan förverkligas på av chefen för försvarsdepartementet angiven planeringsnivå främst med hänsyn till nuvarande prisregleringssystem" och att "krigsmaktens uppgifter och sättet för invasionsförsvarets förande måste omprövas". Alltså fortsätter ÖB och civilförsvarsstyrelsen att med eftertryck hävda att planeringsnivån inte stämmer med tilldelade resurser. Borde inte regeringen – som håller i planeringen – lyssna på de ansvariga myndigheterna? Det nya planeringssystemet för försvaret skapades bl. a. för att försvaret skulle kunna byggas upp långsiktigt och för att man med hjälp av långsiktig planering skulle till lägsta kostnad nå ett gott värn för vårt lands frihet och fred.

Vad har det egentligen blivit av dessa hundratals manår av arbete och studier av miljön och försvarsplanering som av regeringen sagts syfta till att göra det möjligt för riksdagsmän och andra att bilda sig en uppfattning om behovet av resurser för vårt försvar? Genom det sätt på vilket regeringen behandlat planeringens resultat nödgas jag konstatera att planeringssystemet har förolyckats redan i starten. Det är beklagligt, och lika beklagligt är att försvarets framtida krigsavhållande förmåga starkt avtar. Det är inte underligt att de stora försvarsintresserade grupper som faktiskt finns i vårt land är oroade. De frågar sig och de frågar ansvariga politiker: Vad kommer årets försvarsbeslut att leda till? De vet att värnpliktsutbildning och repetitionsövningar minskas. De vet att pengar saknas för tillförsel av ny materiel i tillräcklig omfattning. De vet att fullgod materiel måste skrotas i förtid för att spara pengar. De vet att underhållet av materiel minskar och att tusentals av försvarets anställda kommer att bli överflödiga under de närmaste åren. De vet att detta måste innebära att krigsorganisationen efter hand blir allt svagare. Hur mycket svagare? Ett är säkert. Det går inte att med trovärdighet hävda att det svenska försvaret förblir oförändrat starkt efter nedskärningarna. Det tror ingen försvarskunnig på vare sig i vårt land eller i omvärlden.

Överbefälhavaren och civilförsvarsstyrelsen säger att på dem lagda uppgifter måste omprövas, men att de inte har någon färdig planering för detta. Den planering som är gjord – på regeringsdirektiv – byggde på andra och högre anslagsramar än dem som regeringen ställer till myndigheternas förfogande.

Även jag har lust att fråga, om regeringen kan ge besked om vart årets försvarsbeslut leder. Men jag avstår, då jag vet att det inte finns någon färdig planering för att kunna ge besked. Tyvärr!

Herr talman! Det är inte bara tilltron till regeringens förmåga att ge direktiv för meningsfull planering som skadas, när regeringens direktiv om försvarets planering och till försvaret avdelade resurser går vitt isär. Det är också slöseri med mannakraft och skattemedel. Det tär på försvarsviljan.

Något måste göras för att snabbt återställa förtroendet för försvarets planeringssystem. Det är därför vi föreslår tillsättande av en parlamentarisk kommitté, som skall granska planeringsmetoderna och hur de

används och också bedöma riksdagens roll i det sammanhanget. Detta är enligt min uppfattning en av de åtgärder som behövs för att söka återställa förtroendet för försvaret, den åtgärd som jag vill beröra i samband med föreliggande betänkande.

Låt mig också avslutningsvis slå fast att regeringen har ett stort ansvar när det gäller att bevara hela svenska folkets förtroende till försvarets krigsavhållande förmåga, om kriser och krig uppkommer i vår omvärld, och att det förtroendet är avgörande för försvarsviljan.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr GUSTAVSSON i Eskilstuna (s):

Herr talman! Planeringsdebatter förs ofta. Rationalitet önskas och en allt bättre planering eftersträvas i hela samhället. Planeringsinstrument förfinas. Ibland bryter planeringsmetodikernas nydaning inarbetade rutiner och beslutsformer. Sådant skapar stundom tvekan, väcker frågor och utlöser debatt.

Frågan om hur samhällsplaneringen bör gå till och om riksdagens inflytande på och insyn i långsiktig planering är ju aktuell i många sammanhang. Den har varit uppe tidigare i riksdagen och i år har både grundlagberedningen och budgetutredningen berört frågan. Vi har nu också som närmast föregående ärende här i kammaren haft en debatt med anledning av finansutskottets betänkande nr 38 om ekonomisk planering.

Försvaret är ett föregångsområde i planeringssammanhang. Detta är naturligt då ju säkerhetspolitiken – inklusive försvaret – har fyllt sin fredsbevarande uppgift. Utvecklingen har därför odlat varit en fråga om forskning, organiserande och planering och inte om i krig smärtsamt vunnit erfarenhet.

Nu har ett steg tagits inom totalförsvarsplaneringen, som kan bli banbrytande.

När det nya planeringssystemet presenterades på Helgeandsholmen, tedde det sig inte minst genom sin nya terminologi som ganska svåröverskådligt. Det nya greppet bejakades, men vissa frågor syntes oklara. En av dessa var hur riksdagen och riksdagsmännen skulle få bästa möjlighet att rykta sitt ansvar i ett system för långsiktigare planering, där framgångslinjerna i långa stycken skulle utformas efter successiv anvisning från Kungl. Maj:t till myndigheter och successiva svar från dessa, vilka svar i sin tur skulle utvärderas och läggas till grund för regeringens förslag till riksdagen.

Frågan om riksdagens roll i försvarsplaneringen fick utredas av Gunnar Langes försvarsutredning, som avgav det enhälliga förslag som regeringen följt och som utskottet i sin tur i huvudsak enhälligt bejakar. Sålunda ansluter sig utskottet enhälligt till det föreslagna systemet för särskilt djupgående insyn i försvarsplaneringen för riksdagens utrikes- och försvarsutskott.

Ondagen den
6 december 1972

*Riksdagen och
försvarsplaneringen*

Moderaterna är dock mindre helhjärtade än övriga i sin uppslutning. De vill i en avvaktande skrivning se det föreslagna riksdagsdeltagandet i försvarsplaneringen som försök och vill att en kommitté skall få granska hela metodiken.

Låt mig först beröra tankarna på försöksverksamhet. Där fattar jag mig kort. Naturligtvis är detta system lika litet som allt annat som skapats av ofullkomliga människor fulländat. Det kommer att prövas av verkligheten och de element som självfallet kommer att omprövas. Medvetandet om detta behöver inte frammana en tveksam attityd nu. Att markera tvekan, t. ex. genom att onödigt besluta att det bara är fråga om försöksverksamhet, är att inte ge systemet en fullgod chans.

Viktigt är att slå fast den befogenhetsfördelning mellan regering och riksdag som propositionen förutsätter. Det är också viktigt att slå fast att riksdagen vill ha en kvalificerad insyn i försvarsplaneringen. Sedan kommer givetvis de berörda utskotten att bevaka att de får den avsedda insynen, att de får den vid rätta tidpunkter och att det hela läggs upp på ett givande och praktiskt sätt. I de avseendena önskar utskottsmajoriteten självklart inga låsningar. Det beslut vi föreslår ger utrymme för anpassning till olika förhållanden. Vi har heller inte velat på något sätt binda riksdagen vid den i propositionen presenterade preliminära tidsplanen fram till år 1977 för dialogen mellan Kungl. Maj:t och myndigheter.

Planeringssystemet i sin helhet måste ses som ett instrument, som skall hjälpa till att få fram underlag till kloka politiska beslut. Den politiska bedömningen bl. a. av de samhällsekonomiska konsekvenserna kan inte regering och riksdag frånträda ens när alla studieelement, t. ex. det rörande det svenska samhällets förändringar, har trätt i funktion. Det ger ett något underligt intryck, när samma krafter som har den mest begränsade tilltron till planeringssystemet i vad gäller erfarenheter och beslut hittills närmast tycks vilja se det hela som en räknemaskin, vars framräknade slutsumma inte kan ifrågasättas.

En fråga som tidigare väckt mycken tvekan och diskussion är den om det nya planeringssystemet kan ge utrymme för försvarsutredningar. Det ser utskottet med nu vunna insikter i likhet med försvarsutredningen och departementschefen som fullt möjligt. Majoriteten har dock inte som reservanterna velat binda sig för tidsplan eller periodicitet för utredningar.

Vad som framför allt skiljer de båda moderatreservanterna från oss andra i utskottet är bedömningen av om det är lämpligt att sätta till en ny parlamentarisk utredning just nu och med de uppgifter som motionärerna har talat om.

Nu studerar och planerar man för fullt inom försvaret, men det gör man med blicken framåt. Resultaten skall komma fram under åren 1974, 1975 och 1976. Därför bör man inte nu sätta i gång en utredning om 1972 års försvarsbeslut och vad som har planerats som underlag för detta. Ett ytterligare parlamentariskt utredande måste få ske med nytt material, och sådant finns inte ännu på ett tag.

Jag kanske kan få omvittna att den förra försvarsutredningen, inte minst genom sin blandade sammansättning av ledamöter från utrikes- och

försvarsutskotten. arbetade mycket bra. Sådant kan, anpassat till nya förutsättningar, gå bra flera gånger, särskilt som det studiemässigt framtagna materialet blir fullödigare. Framför allt kan det gå snabbare genom att den kontinuerliga redovisningen för försvars- och utrikesutskotten kraftigt kan nedbringa upplärningstiden för en sådan utrednings ledamöter.

Av två anledningar vill jag inte så gärna låta mig provoceras till en mera omfattande debatt om 1972 års försvarsbeslut och dess konsekvenser. Dels tycker jag att det är konstruktivare att se framåt, dels vet jag att det nu på fredag blir en interpellationsdebatt mellan försvarsministern och herr Bohman och kanske flera om det senaste försvarsbeslutets följder. Jag begränsar mig därför just nu till det sagda och yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr PETERSSON i Gäddvik (m):

Herr talman! Även jag skall fatta mig kort.

Herr Gustavsson i Eskilstuna sade att det här planeringssystemet kommer att prövas av verkligheten, men verkligheten är ju den, att det redan *har* prövats inför 1972 års riksdagsbeslut och att, som jag försökte belysa i mitt huvudanförande, osäkerheten om försvarets framtid – det finns ju *inga* planer för närvarande – aldrig varit större än nu. Detta är skälet till att vi tycker att vi redan nu bör få en parlamentarisk översyn för att förtroendet för planeringssystemet skall kunna återställas.

Herr GUSTAVSSON i Eskilstuna (s):

Herr talman! Herr Petersson i Gäddvik säger att det inte finns några planer för försvaret just nu, men så helt planlösa är vi väl inte. När det är så att herr Petersson är så angelägen att betona att det föreligger brister – och det gör det naturligtvis; fullödigt är inte materialet ännu, och det var det inte heller inför 1970 års försvarsutrednings arbete, eftersom planeringssystemet är under uppbyggnad – finns det väl all anledning att ge sig till tåls till dess det material kommer fram som nu är beställt och som statsmakterna kommer att få ta ställning till i sinom tid.

Herr Petersson anmälde i sitt första inlägg att han egentligen hade önskat ställa en fråga till regeringen, men han gjorde inte det av någon anledning. Eftersom han inte ställde frågan, kan det väl inte vara förmätet om jag från min låga position ändå berör frågeställningen. Herr Petersson sade i sitt inlägg att försvaret inte är oförändrat starkt efter den begränsning av kostnadsökningen som gjordes i och med 1972 års försvarsbeslut. Om det är oförändrat starkt eller inte kanske är av underordnad betydelse; huvudsaken är ju att försvaret kan fylla sin fredsbevarande uppgift. Med tanke på de påfrestningar i ekonomiskt avseende som även *andra* länders försvarsapparater har tror jag nog att jag vågar säga att alla tecken tyder på att det betydande försvar vi har i dag är erforderligt starkt.

Herr PETERSSON i Gäddvik (m):

Herr talman! Anledningen till att jag underlät att framföra min fråga är inte att jag tagit mina uppgifter ur luften. Jag har lyssnat till vad ÖB

och civilförsvartsstyrelsen har sagt. De säger att på dem lagda uppgifter måste omprövas och att det inte finns någon färdig planering för detta. De säger också att den planering som är gjord på regeringsdirektiv bygger på högre anslagsramar än dem regeringen nu ställt till myndigheternas förfogande. Jag vet att någon planering inte finns färdig för att ge besked, och därför avstod jag från att fråga.

Herr GUSTAVSSON i Eskilstuna (s):

Herr talman! Naturligtvis lyssnar även jag med uppmärksamhet på vad överbefälhavaren har att säga, och jag försöker hålla ögon och öron vidöppna för vad som sker i samhället. Jag liksom alla konstaterar därvid att omställningar är på gång i hela samhället. Det är en kostnadspress som gör sig gällande. Jag behöver bara nämna vad som sker inom industrin. Där måste man precis som inom försvaret sträva efter att lösa sina uppgifter på mest ekonomiska sätt. Till det mera glädjande när jag lyssnar på överbefälhavaren hör hans upprepade försäkringar att man inom försvaret är beredd att göra det bästa för att fylla sin uppgift med de medel som statsmakterna ställer till förfogande.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkterna 1 och 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Petersson i Gäddvik och herr tredje vice talmannen Virgin, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Petersson i Gäddvik begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 23 punkterna 1 och 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Petersson i Gäddvik och herr tredje vice talmannen Virgin.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Petersson i Gäddvik begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	270
Nej	—	36
Avstår	—	2

Punkten 3

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7 Inskränkning i bouppteckningsplikten

Nr 133

Onsdagen den
6 december 1972

*Inskränkning i bo-
uppteckningsplikten*

Föredrogs lagutskottets betänkande nr 21 i anledning av motion angående inskränkning i bouppteckningsplikten.

I detta betänkande behandlades motionen 1972:16 av herr Börjesson i Falköping (c) vari hemställt att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde sådan ändring i ärvdabalkens bestämmelser att en uppmjukning av bouppteckningsplikten kom till stånd i enlighet med vad i motionen anförts.

Utskottet hemställde att motionen 1972:16 inte föranledde någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar Lidgard (m), Börjesson i Falköping (c) och Sjöholm (fp), fru Jonäng (c) samt herrar Winberg (m), Olsson i Sundsvall (c) och Enlund (fp), vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionen 1972:16 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om en översyn av bouppteckningsplikten i enlighet med vad i reservationen anförts.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! Låt mig allra först konstatera att föreliggande utskotts-betänkande behandlar frågan om en viss uppmjukning av bouppteckningsplikten, en fråga som har varit föremål för behandling vid ett flertal riksdagar, senast vid fjolårets.

Jag har gång efter annan återkommit med motion i ärendet. Det är sannerligen ingen stor fråga, men den är ändå av stor betydelse för dem som kommer i nära kontakt med problemet i fråga. Enligt 20 kap. ärvdabalken skall bouppteckning upprättas efter varje avlidne person oavsett boets omfattning, tillgångar och den avlidnes ålder. Skyldighet för boupptecknings upprättande är därmed sagt ovillkorligt, och några undantag kan enligt gällande lag ej få göras.

Som jag har framhållit i min motion nr 16 synes några bärande skäl ej föreligga för upprättande av bouppteckning när exempelvis ett litet barn avlider som inte efterlämnar några som helst tillgångar samt i övrigt när en person avlider och det inte finns några tillgångar i boet. I sådana fall skulle bouppteckningsskyldigheten kunna inskränka sig till ett mycket enkelt förfaringsätt, exempelvis en skriftlig anmälan till rätten att den avlidne ej har vare sig tillgångar eller skulder. Bekräftelsen skulle undertecknas under edlig förpliktelse om uppgifternas riktighet av två personer, exempelvis föräldrarna eller några andra vederhäftiga personer. Ett sådant förfarande skulle innebära besparingar i form av arbete och kostnader och framför allt undvikande av onödigt psykiskt lidande.

Det är så, som utskottsmajoriteten mycket riktigt anför, att utskottet har full förståelse för att det i många fall kan synas onödigt och stundom t. o. m. stötande att avkräva föräldrar bouppteckning efter barn som avlidit i späda ålder. Men, säger utskottet vidare, också ett litet barn kan efterlämna tillgångar som kräver förrättande av bouppteckning. I sådant

Onsdagen den
6 december 1972

*Inskränkning i bo-
uppteckningsplikten*

fall är det helt naturligt att bouppteckning skall förrättas.

Bouppteckning skall också förrättas i form av en tilläggsbouppteckning om tillgångar eller skulder, som icke var kända vid boupptecknings-tillfället, kommer fram efter bouppteckningens upprättande. Detta förhållande skulle jämväl kunna tillämpas när det gäller exempelvis ett barn som avlider och som är medellöst vid dödstillfället men där det sedan kommer fram att barnet har fått tillgångar. I stället för bouppteckning skulle föräldrarna eller vårdnadshavarna till tingsrätten inlämna en edlig förpliktelse att barnet saknar både tillgångar och skulder. Skulle det sedan visa sig att tillgångar eller skulder finns - i varje fall tillgångar -- då fick man göra upp en s. k. tilläggsbouppteckning. Utskottsmajoriteten är inte främmande för tanken att när exempelvis ett spädbarn avlider man då skall kunna tillämpa ett något enklare förfarande vid boupptecknings förrättande, exempelvis i form av arvsdeklaration e. d. Även i vissa andra fall, säger utskottsmajoriteten, synes en förenkling vara möjlig, t. ex. när den avlidne är utlänning och saknar släktingar i Sverige eller när den avlidne är helt medellös.

Jag vill gärna notera att utskottsmajoriteten är positiv i sin skrivning delvis så positiv att jag tycker att det är rent av förvånande att inte motionens yrkande har tillstyrkts. Vad har motionären -- och tillika utskottsreservanterna -- begärt? Jo, att man -- med hänsyn till det faktiska förhållandet att det finns tingsrätter som i vissa fall funnit sig nödsakade att göra så på grund av bl. a. arbetsbördan -- skall släppa på kravet på bouppteckning i vissa fall. Det finns all anledning att man på justitiedepartementet ser över ärvdabalkens bestämmelser beträffande skyldigheten att upprätta bouppteckning. Det behöver inte ske på det sättet att man tillsätter en särskild utredning. Det finns säkert folk i departementet som kan klara en så relativt enkel fråga som det här gäller. Jag vill, herr talman, gärna ge en eloge till utskottet och inte minst dess sekreterare för den omsorgsfulla behandling som detta ärende har fått röna. Inte mindre än tolv remissinstanser har hörts och inkommit med yttrande.

De olika yttrandena har varit en mycket intressant läsning. De flesta har varit positiva till tanken om utredning rörande viss uppmjukning av bouppteckningsplikten. Sålunda har Stockholms tingsrätt, Härnösands tingsrätt, rättshjälpsanstalten i Gävle och Sveriges advokatsamfund tillstyrkt att frågan om en förenkling och uppmjukning av bouppteckningsplikten blir föremål för utredning. Också kammarkollegiet tillstyrker utredning. Göteborgs tingsrätt och Föreningen Sveriges tingsrättsdomare tillstyrker en utredning av frågan såvitt avser bouppteckning efter barn som avlidit i spädd ålder. Uddevalla tingsrätt avstyrker i princip motionen men uttalar likväl starka sympatier för någon begränsning av bouppteckningsplikten beträffande avlidet barn. För korrekthetens skull skall också redovisas att Hovrätten för Västra Sverige, Hovrätten för Nedre Norrland samt Halmstads och Sollefteå tingsrätter icke var särskilt positiva till en uppmjukning av bouppteckningsplikten. Dock framhåller Sollefteå tingsrätt att det ur skatterättslig synpunkt skulle gå bra att ersätta en fullständig bouppteckning med en anmälan. Tingsrätten har t. o. m. tillhandahållit allmänheten en blankett som skall ersätta en

fullständig bouppteckning. Denna blankett fyller de anspråk som jag har framfört i min motion och reservation.

Herr talman! Efter att noggrant ha genomläst remissvaren kommer man fram till att det skulle vara värdefullt, om justitiedepartementet ser över ärvdabalkens bestämmelser om skyldigheten att upprätta bouppteckning och att frågan om en viss uppmjukning av boupptecknings-skyldigheten blir föremål för närmare övervägande.

Med det sagda, herr talman, vill jag yrka bifall till reservationen av herr Lidgard m. fl.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Herr Börjesson i Falköping, som ju har ägnat denna fråga ett mångårigt intresse, har utförligt redogjort för reservanternas uppfattning, och jag skall därför bara anföra några få ord.

Jag har tidigare inte ansett mig kunna biträda förslaget om en utredning rörande avskaffande av bouppteckningsplikten i vissa fall, men jag tar nu fasta på den mängd remissyttranden som avgivits, bl. a., som herr Börjesson påpekade, från kammarkollegiet, Föreningen Sveriges tingsrättsdomare och Sveriges advokatsamfund, som tillstyrker att en sådan utredning görs.

Det är en sak som jag tycker är viktig. En annan är att det ju genom remissbehandlingen har framkommit att rättspraxis i landet inte är enhällig utan vacklande, och det måste anses ytterst otillfredsställande. Kort sagt, herr talman, den som vill minska det byråkratiska krånglet på denna punkt och som vill skapa en enhetlig rättspraxis på detta område måste rösta med reservanterna.

Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr WINBERG (m):

Herr talman! Lagutskottets förevarande betänkande visar ju att frågan om inskränkning av bouppteckningsplikten har diskuterats från och till under många år. Trots att frågan ingående penetrerats både i samband med tillkomsten av bouppteckningslagen på 1930-talet och ärvdabalken på 1950-talet och förslag om lättnader i vissa fall beträffande skyldigheten att upprätta bouppteckning då har avvisats, har frågan i alla fall vid flera tillfällen kommit tillbaka här i riksdagen. Det förhållandet kan peka på att gällande regler inte i alla avseenden är helt tillfredsställande.

Nu har, som herr Börjesson i Falköping nämnde, lagutskottet i år låtit denna fråga få en mycket omfattande remissbehandling. Herr Börjesson redogjorde för utfallet av denna, och det visar att åtskilliga instanser anser att det bör göras en utredning i syfte att åstadkomma en uppmjukning av bouppteckningsplikten.

Det väsentligaste skälet till att jag både i fjol och i år har ställt mig bakom kravet på en uppmjukning är att jag finner att det är tämligen onödigt att ha de rigorösa bestämmelser som nu finns just när det gäller barn som har avlidit i mycket späd ålder. Jag har i olika domstolar, där jag har tjänstgjort, kunnat konstatera svårigheterna för domstolarna att i de här fallen följa gällande lagregler. Följden blir också ibland att domstolarna måste efterge kravet att få in en bouppteckning. Det här har

gjort att praxis i viss utsträckning har kommit att skilja sig från den ena domstolen till den andra, och rättstillämpningen blir därmed inte enhetlig.

Problemet framgår också av remissvaren, och det måste, som det anförs i reservationen, vara ur allmän synpunkt oacceptabelt med olikheter i domstolarnas rättstillämpning. Just när det gäller spädbarn som har avlidit och som inte kan antas ha några tillgångar och där föräldrarna lever borde en uppmjukning kunna ske utan några negativa konsekvenser. En uppmjukning borde också kunna ske i en del andra fall, som anges i reservationen.

Det kan, herr talman, finnas skäl att citera en remissmyndighet som jag tror att herr Börjesson inte nämnde, nämligen kammarkollegiet, som ju är granskningsmyndighet beträffande arvsskatt och som säger bl. a.: "Det torde vara riktigt att bouppteckningsplikten stundom framstår som onödigt betungande eller t. o. m. något stötande, t. ex. när den avlidne är underårig och utan egna tillgångar. Såväl arvsbeskattningen som arvsfondens intressen kan lika väl tillgodoses genom en deklaration med den utformning reservanterna i utskottet år 1971 tänkte sig som genom bouppteckning." Vad reservanterna antydde i fjol var att man skulle komma till en ordning där man slapp besvär och kostnader för att ha gode män med på en förrättning.

En annan synpunkt i den här frågan som kan vara skäl för att överväga en förenkling och uppmjukning av bouppteckningsplikten har framförts av en annan remissinstans, nämligen Härnösands tingsrätt, som bl. a. säger: "Tingsrätten vill i detta sammanhang framhålla att i varje fall på landsbygden arbetet med upprättande av bouppteckningar sedan mycket lång tid tillbaka i stor utsträckning legat på nämndemännen. Under senare år har emellertid nämndemännens antal minskat, vartill kommer att deras benägenhet att medverka vid bouppteckningsarbetet efterhand nedgått. Detta har medfört ökade svårigheter för dödsbodelägarna att få erforderlig hjälp och ökade kostnader."

Herr talman! I förra årets betänkande från lagutskottet i den här frågan fanns det fyra reservanter. I år är vi sju. Det pekar kanske på att frågan är på väg mot sin lösning, även om den lösningen måhända inte uppnås vid kammarens ställningstagande i dag.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till reservationen av herr Lidgard m. fl.

I detta anförande instämde herr Ernulf (fp).

Herr SVEDBERG (s):

Herr talman! Herr Börjesson i Falköping erinrade om i sitt anförande att han varit en flitig motionär när det gällt att få till stånd en förenkling av bouppteckningsplikten. Herr Winberg nämnde att reservanternas antal har ökat, men jag vet ändå inte om sakskalet som talar för bifall till motionerna har ökat i samma proportion som antalet reservanter.

Herr Börjesson har tänkt att det skulle kunna inges en anmälan eller en arvsdeklaration till rätten, undertecknad av tvenne vederhäftiga personer, där det intygas exempelvis att den avlidne var medellös eller i

det närmaste medellös och att inga kända arvingar funnes. Fann då rätten att det tarvades en kontroll, skulle rätten kunna infordra en fullständig bouppteckning.

Varje gång som den här motionen har förekommit i riksdagen – det ser vi i reciten – har det påvisats att den av motionären föreslagna förenklingen inte skulle medföra några påtagliga arbetsbesparingar vare sig för allmänheten eller för övervakningsorganet. Det vore alltför optimistiskt att tro att den som underlåter att föranstalta om bouppteckning i någon nämnvärd grad skulle känna sig mer trakterad av den obetydligt enklare form för redovisning som motionären förordar.

Bouppteckningar är av starkt skiftande art – från de mest komplicerade med invecklade egendoms- och arvsförhållanden, där det kan vara snårigt nog även för advokater att få ett grepp över det hela, till de allra enklaste bouppteckningar som herr Börjesson talar om. Det har dock ansetts värdefullt att bouppteckningsbegreppet har varit enhetligt. Undantagsbestämmelser av det ena eller andra slaget skapar lätt förvirring och kan i vissa fall öppna vägen för lurendrejerier.

Vi har inte i utskottet granskat om årets motion är likalydande med tidigare. I den nu föreliggande finns i vart fall formuleringar som verkar minst sagt tvivelaktiga, bl. a. följande:

”En bouppteckning i de fall då det inte kan bli fråga om någon arvsskatt ter sig därför helt omotiverad och anses vara ett utslag av pappersexercis.”

Det torde ha undgått motionären att en bouppteckning även har en civilrättslig betydelse och är en garant för att ingen som har intressen i boet blir åsidosatt eller blir ojust behandlad. Herr Börjesson och övriga reservanter vet nog att det kan finnas ganska stora tillgångar i ett bo utan att fördenskull någon arvsskatt behöver förekomma. Låt mig ta ett exempel: Om en make avlider och det finns fyra barn kan behållningen i dödsboet gå upp till 120 000 kronor utan att någon arvsskatt kommer i fråga. Efterlevande maken får 60 000 kronor genom giftorätt och barnen 15 000 kronor vardera – och allt är skattefritt. Det kan inte vara riktigt väl genomtänkt att i ett dylikt fall kalla en bouppteckning för pappersexercis.

I ett annat exempel finns fast egendom. Denna tas upp till taxeringsvärdet. Uppvisar då bouppteckningen även skulder, som i storlek motsvarar taxeringsvärdet, blir behållningen lika med noll. Det aktuella försäljningsvärdet för fastigheten kan dock vara dubbla taxeringsvärdet eller mer. Det finns alltså i vissa fall tillgångar som i hög grad motiverar en bouppteckning trots att förmögenheten redovisas med underskott.

Det är nog riktigt att det när det gäller barn som avlider i späd ålder i många fall kan te sig onödigt och t. o. m. stötande att fordra att få en bouppteckning. I detta fall är dock föräldrarna arvingar, och det blir inte fråga om några släktforskningar och kallelser till sammanträden. Det enkla bouppteckningsformulär som här kommer till användning kräver ej mer arbete att fylla i än en blankett för en anmälan.

Reservanterna har konstaterat – och detta har också framgått av de tidigare anförandena – att praxis vid handläggningen av bouppteckningsärenden är något olika i skilda domstolar. Det torde ha sin grund i att

Onsdagen den
6 december 1972

Inskränkning i bouppteckningsplikten

klintelet är mycket olika på land och i stad. Särskilt i storstäderna samlas vinddrivna element utan släktingar eller som släktingar inte vill kännas vid. Redan ärvdabalkssakkunniga var inne på detta och anförde, att då det är uppenbart att den avlidne inte har tillgångar eller tillgångarna är obetydliga och inte täcker den skuld som vederbörande har till socialvården är det orimligt att tänka sig att alltför mycket efterforskningar görs efter arvingar osv. Även om stommen för lagstiftningen är klar måste den ge åtminstone något utrymme för juristerna vid de olika domstolarna att tänka själva vid bedömningen av dessa ärenden. Ju mer enhetlig och klar lagen är, desto större är förutsättningarna för en någorlunda enhetlig praxis. Undantagsbestämmelser kan skapa nya avvärningsproblem med nya olika bedömningar och ytterligare skillnader i praxis.

Något som emellertid kan leda till att hela frågan måste ses ur en ny synvinkel är kapitalkatteberedningens betänkande. Där föreslås att länsstyrelserna övertar inregistreringarna av bouppteckningarna och att datateknik kommer till användning. På det sättet kan via datakontoren formulär för bouppteckning föras med förtryck med erforderliga persondata om den avlidne. Detta formulär kan tillställas dödsboet med en erinran om bouppteckningsplikten och några enkla anvisningar om hur den fullgöres. Datatekniken kräver enhetliga rutiner, och utskottet räknar med att om beredningens förslag effektueras måste även bestämmelserna beträffande bouppteckningsplikten ses över. Utskottet förutsätter att det kommer att ske utan att något initiativ behöver tas från riksdagens sida.

Herr Börjesson i Falköping sade att utskottet hade skrivit så positivt att det var förvånande att man inte tog reservanternas kläm. Från utskottsmajoritetens sida vill vi nog uttrycka vår förvåning över att reservanternas inte har godtagit vad utskottet skrivit – det är ju så positivt att man borde ha fått ett enigt utskott.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! Utskottets talesman herr Svedberg ifrågasatte om sakskaalen hade ökat lika mycket som reservanternas antal. Förhållandet är nog att det mer och mer har visat sig vara ett problem för tingsrätterna att få in bouppteckningar efter just medellösa personer. De anhöriga har inget intresse av att inkomma med bouppteckning när den avlidne saknar både tillgångar och skulder.

Det kan också finnas skäl att ta del av de remissyttranden som har avgivits av dem som arbetar ute på fältet. Jag vill hänvisa till remissyttrandet från rättshjälpsanstalten i Gävle. Vid denna upprättas 150 bouppteckningar per år. Rättshjälpsanstalten säger bl. a. i sitt yttrande, att obligatorisk bouppteckningsplikt ter sig meningslös när medellös person avlider. Bouppteckningar efter medellösa personer blir för övrigt ej sällan på grund av släktutredningar och efterforskningar både arbetskrävande och kostsamma.

Kapitalkatteberedningen säger att "endast omkring en tredjedel skattelägges" av alla bouppteckningar som kommer in och fortsätter: "– --", och det är inte sällsynt med bouppteckningar som saknar varje

praktisk betydelse. I och för sig kan det därför ifrågasättas om inte den nuvarande obligatoriska bouppteckningsplikten skulle kunna lättas.”

JO har anmärkt på det förhållandet att det finns tingsrätter som inte inforrdar exempelvis bouppteckningar efter barn som avlider utan tillgångar. Detta kan inte vara tillfredsställande, eftersom det i ärvdabalkens bestämmelser står klart och tydligt angivet att bouppteckningsskyldighet föreligger. Det finns alltså vissa tingsrätter som ser mellan fingrarna, under det att andra absolut påfordrar att bouppteckning lämnas in.

Vid de kontakter som jag har haft med tingsrätterna har det framkommit att många lägger ner stor möda och mycken tid på att söka efter en bouppteckningspliktig person, varefter det visar sig att han inte har några svårigheter att skaffa uppgifter – den döde var medellös, ett rent socialfall.

I min motion har jag nämnt att en bouppteckning kan te sig ”omotiverad och anses vara ett utslag av pappersexercis”, och jag har då tänkt på de fall där det inte finns några som helst tillgångar i boet och inte heller några direkta skulder mer än för begravningskostnaderna. Vad är det då för mening med att sätta i gång ett efterforskande av dödsbodelägare? Men det är alltså inte de fall där vederbörande har tillgångar jag tänker på.

Herr Svedberg invänder då att dödsbodelägare kan fiffla. Ja, de kan fiffla oavsett om det gäller en s. k. anmälan eller en regelrätt bouppteckning. Sollefteå tingsrätt använder en sådan blankett som jag efterlyser och som jag menar fyller de anspråk som man kan ställa på en regelrätt bouppteckning. Om det efter en tid kommer fram tillgångar som icke var kända när denna blankett fylldes i och lämnades in till tingsrätten, då gör man en tilläggsbouppteckning precis som man gör i nuvarande fall.

Med hänsynstagande till tiden vill jag bara kort och gott säga att reservationen borde kunna bifallas. Vad är det vi begär? Det är inte någon stor utredning, utan bara att Kungl. Maj:t skall undersöka om det finns möjligheter att åstadkomma en bättre rättstillämpning genom en uppmjukning av bouppteckningsplikten. Som förhållandet nu är är det långt ifrån tillfredsställande.

Herr WINBERG (m):

Herr talman! Jag konstaterar att herr Svedberg fann det både onödigt och stötande att ha bestämmelsen om bouppteckning i vissa fall när det gällde barn som avlidit i späd ålder. I samband med det kan man anföra vad Stockholms tingsrätt säger i sitt remissyttrande, nämligen att domstolen tvingas avskrika frågor om indrivning av bouppteckningar efter åratals efterforsknings- och anmaningsarbete. Och 1964 konstaterade JO i sin berättelse, som herr Börjesson i Falköping nämnde, att han vid någon domstol hade funnit en praxis som han inte ansåg vara i överensstämmelse med gällande lag. Vi har alltså här stelbenta regler som visar sig inte kunna följas, och det är detta som reservanterna vill komma ifrån.

Jag kan inte riktigt se det konsekventa i den koppling som majoriteten gör när den ifrågasätter möjligheten av en eventuell uppmjukning av bouppteckningsplikten under förutsättning att man flyttar över bouppteckningsplikten

teckningsärendena från tingsrätterna till länsstyrelserna. Jag tycker att sakskaalen för att göra den här uppmjukningen är lika stora oavsett var bouppteckningsärendena handläggs.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Herr Svedberg sade att antalet sakskaal inte hade ökat i samma takt som antalet reservanter. Det kan hända, men man kan inte begära att det skall behövas ett nytt sakskaal för varje ny reservant. Det kan ju tänkas att ett antal reservanter enas om ett nytt sakskaal, och det är precis vad vi har gjort. Ett sådant skäl var, som jag sade tidigare, att det föreligger oenighet i rättspraxis. Det är mycket angeläget att man kan få till stånd en utredning som kan rätta till det. I ett rättssamhälle är det ytterst nödvändigt att man har en rättspraxis som är så enhetlig som möjligt.

Sedan talar herr Svedberg om att en eftergift på detta område kunde inbjuda till lurendrejeri. Men då är det märkvärdigt att majoriteten själv säger att man kan tänka sig en uppmjukning vid ett senare tillfälle. Det kan ju inte vara så att en uppmjukning skall inbjuda till lurendrejeri bara för att det är en minoritet som föreslår den och att den inte skulle inbjuda till sådant om majoriteten var med på den — det vore inkonsekvent i hög grad.

Herr talman! Det sämsta av alla argument, som tyvärr är mycket vanligt, är att man säger att detta har vi avslagit i en massa år, nu skall vi avslå det i år också. Det är ungefär vad man säger. Men man kan faktiskt tillväxa i förnuft, och det kan tillkomma nya sakskaal, som det just har gjort här. Att använda det argumentet är att vara konservativ i ordets allra sämsta mening och det vill minsann inte säga litet.

Herr SVEDBERG (s):

Herr talman! Det är väl inte bara det, herr Winberg, att kapitalskatteberedningen har föreslagit att det här skall läggas över på länsstyrelserna. Man har även tänkt sig att datateknik skall införas. Det lär medföra saker och ting som med nödvändighet kräver att även detta med bouppteckningarna blir föremål för översyn.

Sedan vill jag gärna erkänna, herr Sjöholm, att det har kommit in i varje fall en ny synpunkt, nämligen att det är olika praxis vid olika tingsrätter. Men här är det inte fråga om domstolsärenden i vanlig ordning så att man kan anföra besvär till högre rätt och till högsta domstolen för att få prejudikat och därmed ledning för liknande rättsfall. Här är det fråga om att direkt tolka lagen med anpassningsmöjligheter som måste få finnas med hänsyn till att klientelet är så skiftande i stad och på landsbygd. Man får nog lov att beakta det som ärvdalags-sakkunniga uttalade och som första lagutskottet sedan underströk — att det inte kan vara rimligt att det krävs alltför mycket arbete när det är klart att inga arvingar finns och att det inte lönar sig att lägga ned så mycket arbete på ett fall.

Men därmed är inte sagt att en lagstiftning som krävde bouppteckning i ett fall och en arvsdeklaration, en anmälan eller någon dylik formalitet i ett annat fall blev enklare att följa vare sig för allmänheten eller för de

ansvariga myndigheterna — den skulle kunna skapa nya avvägningsproblem. Rätten skulle ju även i det senare fallet kontrollera och avgöra om en noggrannare redovisning vore nödvändig.

I varje fall anser utskottet att det inte är nödvändigt att aktualisera en översyn av bestämmelserna nu. Det måste vara mest lämpligt att invänta vad som följer av kapitalskatteberedningens betänkande.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! Jag skall fatta mig ganska kort. Ärvdabalkssakkunniga har sagt att man inte behöver lägga ned så mycket arbete om det är oklarheter i fråga om släktutredningar osv. Faktum kvarstår dock att en bouppteckning skall vara fullständig. Det är visserligen sant att man kan åberopa att adressen är okänd och att man kan utse god man för personer som vistas i utlandet under okänd adress. Men en sådan tingens ordning är långt ifrån tillfredsställande.

Det föreligger enligt ärvdabalkens bestämmelse skyldighet att upprätta bouppteckning. Vi kan inte se mellan fingrarna, för i så fall får vi ändra på lagen. Och det är det vi reservanter vill — att vi skall kunna få en uppmjukning i sådana fall när det är fråga om ett medellöst barn eller en person som inte har vare sig tillgångar eller skulder. I stället för att göra en bouppteckning skall man kunna ha ett vanligt formulär, en blankett, där man bara skriver den avlidnes namn, när han dog och namnet på de släktingar som är kända samt intygar att den avlidne inte efterlämnar vare sig tillgångar eller skulder. Detta tillämpar man i Sollefteå, och jag tycker att samma praxis skulle man kunna tillämpa även på andra håll. Men då fordras det att det beviljas ett tillstånd därtill — med andra ord att man får tillstånd en ändring av ärvdabalkens bestämmelser i hithörande avseende.

Herr SVEDBERG (s):

Herr talman! Även med det system som herr Börjesson i Falköping rekommenderar blir det ett visst arbete för dödsbodelägarna eller för dem som eljest uppger boet. Det är ju själva problemet, om systemet medför de förenklingar och besparingar som reservanterna syftar till.

Herr Börjesson har själv sagt att detta är ett ärende av begränsad räckvidd — herr Börjesson började sitt första anförande med det. Och det kan väl inte vara rationellt att ändra bestämmelserna nu och sedan kanske ändra dem ytterligare, om det skall göras någonting av vad kapitalskatteberedningen föreslår. Om det här egentligen inte är någon fråga av stor räckvidd för vare sig allmänheten eller myndigheterna bör nog riksdagen kunna godta de synpunkter som utskottsmajoriteten ger uttryck för.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! Det är sannerligen ingen bagatell för den som berörs av detta — det kan jag försäkra herr Svedberg.

Herr SVEDBERG (s):

Herr talman! Reservanterna säger själva att det här är en sak utan större räckvidd.

Överläggningen var härmed slutad.

Onsdagen den
6 december 1972

*Ändring i lagen om
otillbörlig mark-
nadsföring, m. m.*

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Lidgard m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Börjesson i Falköping begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i betänkandet nr 21 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Lidgard m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Börjesson i Falköping begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 158
Nej — 144
Avstår — 2

§ 8 Ändring i lagen om otillbörlig marknadsföring, m. m.

Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 61 i anledning av propositionen 1972:131 med förslag till lag om ändring i lagen (1970:412) om otillbörlig marknadsföring, m. m., jämte motion.

I propositionen 1972:131 hade Kungl. Maj:t, under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 20 oktober 1972, föreslagit riksdagen att anta inom handelsdepartementet uppräta- de förslag till

1. lag om ändring i lagen (1970:412) om otillbörlig marknadsföring,
2. lag om ändring i lagen (1971:112) om förbud mot otillbörliga avtalsvillkor,
3. lag om ändring i lagen (1970:417) om marknadsråd m. m.,
4. lag om ändring i lagen (1953:603) om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet,
5. lag om ändring i lagen (1937:249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”I propositionen föreslås att konsumentombudsmannen ges rätt att vid vite förelägga näringsidkare att inkomma med yttrande eller upplysning i ärenden om otillbörlig marknadsföring eller om förbud mot otillbörliga avtalsvillkor. Vidare föreslås att marknadsrådets namn ändras till marknadsdomstolen.”

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1972:1892 av herr Nordgren (m) vari hemställts att riksdagen skulle anta det till propositionen fogade förslaget till lag om ändring i lagen (1970:412) om otillbörlig marknadsföring med den ändringen, att konsumentombudsmannen skulle

– i stället för att såsom i propositionen föreslagits förelägga vite – äga föra ärende vidare till marknadsdomstolen, om näringsidkare icke efterkom anmaning att inkomma med yttrande eller upplysning i ärendet.

Nr 133

Onsdagen den
6 december 1972

*Ändring i lagen om
otillbörlig mark-
nadsföring, m. m.*

Utskottet hemställde

1. att riksdagen med avslag på motionen 1972:1892 skulle anta i propositionen 1972:131 framlagda förslag till

a) lag om ändring i lagen (1970:412) om otillbörlig marknadsföring,

b) lag om ändring i lagen (1971:112) om förbud mot otillbörliga marknadsvillkor,

2. att riksdagen skulle anta i propositionen 1972:131 framlagda förslag till

a) lag om ändring i lagen (1970:417) om marknadsråd m. m.,

b) lag om ändring i lagen (1953:603) om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsningen inom näringslivet,

c) lag om ändring i lagen (1937:249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar.

Reservation hade avgivits av herrar Hovhammar (m) och Fridolfsson i Stockholm (m), som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av propositionen 1972:131 i ifrågasvarande del och motionen 1972:1892 för sin del skulle anta

a) förslag till lag om ändring i lagen (1970:412) om otillbörlig marknadsföring i av reservanterna angiven lydelse,

b) förslag till lag om ändring i lagen (1971:112) om förbud mot otillbörliga avtalsvillkor i av reservanterna angiven lydelse.

Herr FRIDOLFSSON i Stockholm (m):

Herr talman! Jag kan lugna herr talmannen och kammarledamöterna med att jag på grund av den sena timmen har kortat ner mitt väl förberedda tal till att nu omfatta maximalt två minuter.

I förevarande proposition, som behandlar frågan om otillbörlig marknadsföring, m. m., föreslås bl. a. att konsumentombudsmannen skall ha rätt att vid vite förelägga näringsidkare att insända upplysningar i ärenden om otillbörlig marknadsföring.

Min partikollega herr Nordgren har i en motion framhållit, att eftersom de mindre nogräknade företagare som icke inlevererar begärda uppgifter är i en så ringa minoritet borde enbart hotet om att ärendet kan föras upp i marknadsrådet vara ett tillräckligt verksamt påtryckningsmedel. Vid utskottsbehandlingen av denna fråga har herr Hovhammar och jag delat denna herr Nordgrens uppfattning. Något behov av att ge KO tillgång till ytterligare tvångsmedel finns enligt vårt förmenande inte. De företag som inte sköter uppgiftslämnandet är sällsynta, och därför föreligger det ingen risk för att marknadsrådets arbetsbörda skulle öka nämnvärt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den reservation som fogats till näringsutskottets betänkande.

I detta anförande instämde herr Nordgren (m).

Onsdagen den
6 december 1972

*Ändring i lagen om
otillbörlig mark-
nadsföring, m. m.*

Fru HANSSON (s):

Herr talman! Jag skall fatta mig lika föredömligt kort som herr Fridolfsson i Stockholm, och detta mitt anförande skall inte ta många minuter i anspråk.

Motionen 1892 av herr Nordgren, som har väckts i anledning av propositionen 131, har behandlats av näringsutskottet. Som herr Fridolfsson i Stockholm sade innebär den föreslagna lagändringen att konsumentombudsmannen ges rätt att vid ett vite av 5 000 kronor förelägga näringsidkare att fullgöra sin skyldighet att på anmaning av konsumentombudsmannen inkomma med yttrande eller upplysning i ärende om tillämpning av 1 §. Denna rättighet vill herr Nordgren enligt motionen ändra på, så att KO därest näringsidkaren inte efterkommer hans anmaning skall äga att föra ärendet vidare till marknadsdomstolen. Det tycker herr Nordgren bör räcka. Utskottet har emellertid vid behandlingen av propositionen och herr Nordgrens motion funnit det vara motiverat att ge konsumentombudsmannen den rättighet som föreslås i propositionen, och därför har utskottet yrkat avslag på herr Nordgrens motion.

Konsumentombudsmannen har i dag inga möjligheter att tvinga en näringsidkare som vägrat ta kontakt med honom eller som avbryter påbörjad förhandling att fullgöra denna skyldighet. Konsumentombudsmannen har bara då den möjligheten att hänskjuta ärendet till marknadsrådet, som vid vite kan förelägga sådan part att inställa sig personligen inför rådet. Detta innebär emellertid att marknadsrådet då är engagerat som utredningsinstans, vilket enligt propositionen helst inte bör ifrågakomma därför att konsumentombudsmannen då först gör en utredning, och sedan belastas också marknadsrådet. Vad som nu föreslås är ett förenklat förfarande.

Utskottsmajoriteten har funnit det vara av vikt att man ger honom denna rättighet och tillstyrker propositionen.

Med det sagda vill jag, herr talman, yrka bifall till näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 61.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Hovhammar och Fridolfsson i Stockholm, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Fridolfsson i Stockholm begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 61 punkten 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herrar Hovhammar och Fridolfsson i Stockholm.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Fridolfsson i Stockholm begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	--	260
Nej	—	37
Avstår	—	4

Punkten 2

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9 Kammaren åtskildes kl. 0.09.

In fidem
BENGT LAMBE

/Solveig Gemert

Nr 133

Onsdagen den
6 december 1972

*Ändring i lagen om
otillbörlig mark-
nadsföring, m. m.*